

Studiul nr. 5

**SCENARIU PRIVIND IMPACTUL MĂSURILOR DE
DEZVOLTARE RURALĂ ASUPRA STRUCTURILOR
AGRICOLE ROMÂNEȘTI DUPĂ ADERAREA
LA UNIUNEA EUROPEANĂ**

Autori:

Daniela GIURCA¹ (coordonator)

Lucian LUCA²

Gheorghe HURDUZEU³

© INSTITUTUL EUROPEAN DIN ROMANIA, 2006

¹ Coordonator cercetare agricolă la Unitatea de Management a Proiectului Modernizarea Sistemului de Cunoaștere și Informare Agricolă MAKIS, finanțat de Banca Mondială, specialist pe politici agricole în proiectul Romanian Agribusiness Project – RADP finanțat de USAID. Experiența de 16 ani în cercetare în domeniul economiei agrare, în special pe problemele politicii agricole și integrării sectorului agroalimentar și rural în Uniunea Europeană, fost cercetător principal II și Secretar științific la Institutul de Economie Agrară din cadrul INCE al Academiei Române, co-autor și coordonator în cadrul unor studii de impact elaborate de IER din 2001 până în prezent, consultant în diverse studii finanțate prin programe PHARE, FAO, OECD, USAID și Banca Mondială; din 1993 până în prezent, coautor și coordonator a numeroase cărți și articole de specialitate. E-mail dgiurca@yahoo.co.uk

² Cercetător științific la Institutul de Economie Agrară (Institutului Național de Cercetări Economice) începând din 1991; între 1997 și 2003 a fost consultant pentru politici agricole și dezvoltare rurală la Biroul din România al Băncii Mondiale.

³ Profesor universitar doctor în cadrul Facultății de Relații Economice Internaționale a Academiei de Studii Economice București. Este cercetător științific principal la Institutul de Economie Agrară din cadrul Academiei Române, profesor la Institutul Diplomatic Român, secretar general de redacție al "The Romanian Economic Journal".

Echipa de cercetare multumește în mod deosebit membrilor grupului de interes din Ministerul Agriculturii Pădurilor și Dezvoltării Rurale, Direcția de Dezvoltare Rurală, în special doamnei Rodica Matei care ne-a pus la dispoziție o serie de informații necesare elaborării studiului. Mulțumim de asemenea domnișoarelor Simona Popov și Laura Constantin pentru sprijinul acordat la traducerea lucrării.

Cuprins:

Abrevieri	4
Lista tabelor	5
Lista figurilor	5
Introducere	6
Partea I	7
1. Experiența României în derularea fondurilor europene pentru agricultură și dezvoltare rurală. 7	
1.1 Programul FERMIERUL.....	13
1.2. Criteriile de eligibilitate.....	14
1.2.1. Exploatațiile beneficiare ale programului Sapard și actorii neeligibili.....	16
1.2.2. Influența definiției spațiului rural asupra diferitelor categorii de beneficiari	19
1.3. Relevanța măsurilor derulate de SAPARD pentru actuala structură agrară.....	23
1.4. Tabloul exploatațiilor agricole din România comparativ cu cele din UE	24
1.4.1. Tabloul exploatațiilor agricole conform Recensământului General Agricol din 2002	26
2. Experiența noilor state membre UE în derularea fondurilor de dezvoltare rurală (Polonia și Ungaria)	28
Partea II	31
3. Sprijinul acordat zonelor rurale prin Politica Agricolă Comună.....	32
3.1. Cadrul european al politicii de dezvoltare rurală	32
3.2. Principalele coordonate ale Planului Strategic și Programul Național de Dezvoltare Rurală	36
3.3. O tipologie a exploatațiilor în funcție de orientarea producției și dimensiunea economică a acestora	39
3.3.1. Utilizarea datelor RICA pentru descrierea structurii agricole	41
3.3.2. Completarea imaginii exploatațiilor cu datele din barometrele rurale și alte anchete	41
4. Fermele de semi-subsistență: grup țintă al PNADR	42
4.1. Problematika semi-subsistenței și a fermei familiale comerciale	42
4.2. Criterii de definire a fermei de semi-subsistență	44
4.3. Decizii administrativ-politice legate de sprijinul pentru fermele de semi-subsistență.....	45
4.4. O abordare a sprijinului pentru fermele de semi-subsistență în România.....	46
Partea III.....	47
5. Scenarii privind impactul măsurilor din Axa 1 asupra structurii exploatațiilor	47
5.1 Studii de caz pentru determinarea sprijinului acordat fermei de semi-subsistență.....	48
5.2 Scenarii privind transformarea agriculturii de semi-subsistență.....	55
6. Concluzii	58

Abrevieri

APDRP	Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit
APIA	Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură
ESU	European Size Unit / Unitatea de Dimensiune Europeană
FEADR	Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală
FEOGA	Fondul European de Garantare Agricolă
FEP	Fondul European pentru Pescuit
MAPDR	Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale
MBS	Marja Brută Standard
NSM	Noile State Membre
OECD	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
PAC	Politica Agricolă Comună
PNADR	Planul Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (2000-2006)
PNDR	Programul Național pentru Dezvoltare Rurală (2007-2013)
RICA	Rețeaua de Informații Contabile Agricole
SA	Societate pe Acțiuni
SAPS	Schema de Plată Unică pe Suprafață
SAU	Suprafața Agricolă Utilizată
SCA	Societate în Comandită pe Acțiuni
SCS	Societate în Comandită Simplă
SIAC	Sistemul Integrat de Administrare și Control
SIPA	Sistemul de Identificare a Parcelelor Agricole
SNC	Societăți în Nume Colectiv
SPR	Societăți Comerciale Private
SPS	Schema de Plăți Directe
TRDI	Instrumentul Temporar pentru Dezvoltare Rurală

Lista tabelelor

Tabelul 1: Planificare financiară PNADR 2000-2006	9
Tabelul 2: Alocarea financiară anuală pentru fiecare măsură a programului SAPARD	10
Tabelul 3: Limitări financiare ale măsurilor din cadrul programului SAPARD	15
Tabelul 4: Beneficiarii programului SAPARD pe fiecare măsură în parte.....	17
Tabelul 5: Procentul fermelor (număr) pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ).....	24
Tabelul 6: Procentul suprafeței agricole utilizate pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ).....	24
Tabelul 7: Dimensiunea medie fizică a fermelor (ha) pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ)	25
Tabelul 8: Dimensiunea medie economică a fermelor (ESU) pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ).....	25
Tabelul 9: Planificare financiară pentru perioada 2000-2006 în Polonia (mii euro)	29
Tabelul 10: Sumele cheltuite pentru dezvoltare rurală în Polonia (mii euro).....	29
Tabelul 11: Planificare financiară pentru perioada 2000-2006 în Ungaria (mii euro).....	29
Tabelul 12: Sumele cheltuite pentru dezvoltare rurală în Ungaria (mii euro).....	30
Tabelul 13: Bugetul alocat prin Planul de dezvoltare rurală 2004-2006 (Polonia).....	30
Tabelul 14: Bugetul alocat prin Planul de dezvoltare rurală 2004-2006 (Ungaria)	31
Tabelul 15: Măsurile, alocarea financiară și beneficiarii FEADR	37
Tabelul 16: Clasificarea fermelor din România după tipul activității și dimensiunea economică.	40
Tabelul 17: Clasificarea fermelor din România după personalitatea juridică și dimensiunea economică	46
Tabelul 18: Mărimile economice și structura culturilor în patru ferme mixte	50
Tabelul 19: Plăți directe posibil de primit după aderare din bugetul UE și bugetul național.....	51
Tabelul 20: Măsurile Axei 1 luate în considerare de România pentru PNADR.....	52
Tabelul 21: Evaluarea sprijinului prin PAC posibil de acordat exploatațiilor descrise în tabelul 18	54
Tabelul 22: Scenarii privind sprijinul pentru fermele de semi-subsistență	56

Lista figurilor

Figura 1: Alocarea financiară anuală a programului SAPARD și sursele acesteia

Figura 2: Ponderile suprafețelor agricole deținute de principalele tipuri de exploatații

Figura 3: Ponderile suprafețelor agricole deținute de diferitele tipuri de exploatații individuale

Introducere

Statutul României de stat membru al Uniunii Europene după 1 ianuarie 2007 reprezintă împlinirea unui deziderat mult așteptat de majoritatea populației, fiind un pas important spre drumul integrării europene. În domeniul agroalimentar, integrarea europeană continuă să reprezinte un factor de presiune pentru accelerarea reformelor deja demarate, precum și a celor ce trebuiesc inițiate.

Pentru majoritatea noilor state membre UE integrarea sectorului agroalimentar și rural s-a dovedit a fi unul dintre cele mai sensibile și dificile domenii ale procesului de aderare, iar România nu va face excepție de la regulă. Cu toate acestea, experiența de doi ani a noilor state membre UE a demonstrat că integrarea a accelerat substanțial reformele și a generat un proces de restructurare a sectorului agroalimentar și rural.

Având în vedere experiențele acestor țări este de așteptat ca noua calitate de “stat membru” cu toate obligațiile și cerințele conexe, să reprezinte una din oportunitățile majore pentru dinamizarea procesului deja demarat, de restructurare a agriculturii și economiei rurale românești. Aceasta va induce creșterea performanțelor și, implicit, a competitivității acestor sectoare, diminuând tendințele atipice unei economii europene moderne, înregistrate în România în ultima decadă, cum ar fi: creșterea populației ocupate în agricultură, ponderea ridicată a autoconsumului și extinderea economiei de subsistență și de semisubsistență.

Politica agricolă comună, mai ales prin pilonul al II-lea, oferă o serie de instrumente de sprijin în acest sens, bineînțeles cu condiționalități reglementate legislativ, dar oferind statului membru care le aplică libertatea unor decizii naționale conexe. Astfel, fundamentarea procesului decizional național din domeniul agricol și rural devine prin urmare, prioritară, mai ales datorită “stării” sectorului agricol și rural românesc.

Acest studiu se dorește a fi un suport pentru elaborarea programelor de dezvoltare rurală având la bază cadrul general oferit de Planul Național Strategic și de Programul Național de Dezvoltare Rurală, pentru perioada 2007-2013, în vederea utilizării cât mai eficiente și a absorbției totale a fondurilor post-aderare oferite României din bugetul european. Astfel obiectivele studiului se vor concentra asupra:

- identificării și caracterizării actorilor rurali care, potrivit cadrului legislativ actual, nu sunt eligibili pentru sprijin comunitar;
- definirii viitoarelor grupuri țintă ale fondurilor rurale după aderare;
- identificării canalelor potențiale de sprijin financiar și aproximarea, pe baza unor scenarii, a cuantumului acestui ajutor, pentru un număr de cazuri reprezentative selectate și determinate pe baza definițiilor elaborate.

Pentru a răspunde obiectivelor de mai sus, studiul se va baza pe datele statistice disponibile (Recensământul General Agricol, anchetele Institutului Național de Statistică, Eurostat),

documentele elaborate de-a lungul implementării programului SAPARD sau, în măsura disponibilității de date, și alte rapoarte relevante pentru această problematică.

Studiul este structurat în trei părți.

Prima parte este dedicată experienței României în derularea fondurilor europene pentru agricultură și dezvoltare rurală în special a programului SAPARD. În această parte se analizează cadrul legislativ precum și criteriile de eligibilitate pentru fiecare măsură în parte. Pe baza acestei analize se dorește identificarea actorilor neeligibili și a criteriilor de eligibilitate care au influențat sau care au îngreunat derularea programului. Tot în această parte a lucrării se face o analiză a tabloului exploatațiilor agricole din România comparativ cu cele din UE și se prezintă succint experiența unor noi state membre UE (Polonia și Ungaria) în derularea fondurilor pentru dezvoltare rurală.

Partea a doua a studiului este dedicată prezentării principiilor de finanțare prin politicile de dezvoltare rurală pentru perioada 2007-2013 la nivel european și principalele coordonate ale Programului National de Dezvoltare Rurală pregătit de România (obiective, axe, măsuri și potențialii beneficiari). De asemenea, tot în această parte este prezentată o analiză a tipologiei exploatațiilor din România funcție de orientarea producției și dimensiunea economică a acestora utilizând datele EUROSTAT pentru România și cele din barometrele rurale. În continuare se analizează problematica “subzistenței” și a fermei comerciale și modul posibil de abordare a acestei problematice în România, cu exemplificări comparative din Uniunea Europeană.

Ultima parte a studiului este dedicată elaborării unor scenarii privind impactul măsurilor din Axa 1 a PNDR asupra structurii exploatațiilor de semisubzistență. Tot în această parte este evaluat sprijinul posibil de primit prin PAC atât prin plățile directe cât și prin unele măsuri de dezvoltare rurală din axa 1, baza simulării fiind datele furnizate de patru studii de caz (ferme mixte, care conform evaluărilor se situează în categoria de ferme de semisubzistență), puse la dispoziția echipei de cercetare de către MAPDR. Finalul studiului este dedicat concluziilor.

Partea I

1. Experiența României în derularea fondurilor europene pentru agricultură și dezvoltare rurală

Procesul dificil de reformare structurală a economiei României, inițiat în perioada de preaderare și necesar a fi continuat după 1 ianuarie 2007, a fost asistat de către Uniunea Europeană prin diverse instrumente de preaderare, cum ar fi programele PHARE, ISPA și SAPARD (Programul Special de Preaderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală).

Obiectivele Programului Special de Preaderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (SAPARD) au fost specificate, pentru toate țările candidate, în Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1268/1999.

În anul 2002 Comisia Europeană a acreditat Agenția SAPARD (2002/638/EC) ca autoritate competentă pentru implementarea Programului SAPARD în România, ale cărui obiective generale vizau sprijinirea procesului aderării, creșterea competitivității și întărirea sectorului

agricol, îmbunătățirea condițiilor de viață ale agenților economici și locuitorilor din zona rurală, stabilizarea populației rurale, revitalizarea moștenirii rurale și a tradițiilor culturale din zonele rurale, adaptarea sectorului agricol și a economiei rurale la standardele UE, facilitarea și promovarea investițiilor străine în sectorul agricol și în mediul rural, diversificarea economiei rurale implementarea Politicii Agricole Comune și diversificarea pieței.

Prioritățile României pentru dezvoltarea durabilă a spațiului rural au fost grupate în patru axe prioritare și anume:

- Axa 1: Îmbunătățirea accesului la piețe și a competitivității produselor agricole procesate;
- Axa 2: Îmbunătățirea infrastructurii pentru dezvoltare rurală și agricultură;
- Axa 3: Dezvoltarea economiei rurale;
- Axa 4: Dezvoltarea resurselor umane.

Pentru îndeplinirea obiectivelor generale ale programului și priorităților de dezvoltare rurală s-au identificat o serie de obiective specifice și anume:

- Dezvoltarea durabilă a unui sector agroalimentar competitiv prin modernizarea și îmbunătățirea prelucrării și comercializării produselor agricole și piscicole;
- Creșterea nivelului de trai în zona rurală prin îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii necesare și prin definirea și implementarea bunelor practici agricole pentru dezvoltarea durabilă agricolă și rurală;
- Dezvoltarea economiei rurale prin înființarea și modernizarea fondurilor fixe, pentru exploatațile agricole și silvice private, dezvoltarea și diversificarea activităților economice, pentru a menține și/sau crea surse alternative/suplimentare de venit și noi locuri de muncă;
- Dezvoltarea resurselor umane prin îmbunătățirea instruirii profesionale a fermierilor și proprietarilor de păduri și prin construirea și consolidarea capacității instituționale.

Pentru atingerea obiectivelor generale și specifice menționate anterior, România a selectat un set de 11 măsuri de sprijin specifice fiecărei axe prioritare și anume:

- 1.1. Prelucrarea și marketingul produselor agricole și piscicole;
- 1.2. Îmbunătățirea structurilor de control al calității, control veterinar și fitosanitar și al calității alimentelor și protecția consumatorilor;
- 2.1. Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale;
- 2.2. Managementul resurselor de apă pentru agricultură;
- 3.1. Investiții în exploatațile agricole;
- 3.2. Înființarea grupurilor de producători;
- 3.3. Metode de producție agricolă destinate să protejeze mediul și să mențină peisajul rural;
- 3.4. Dezvoltarea și diversificarea activităților economice care să genereze activități multiple și venituri alternative;
- 3.5. Silvicultura;
- 4.1. Îmbunătățirea pregătirii profesionale;
- 4.2. Asistență tehnică.

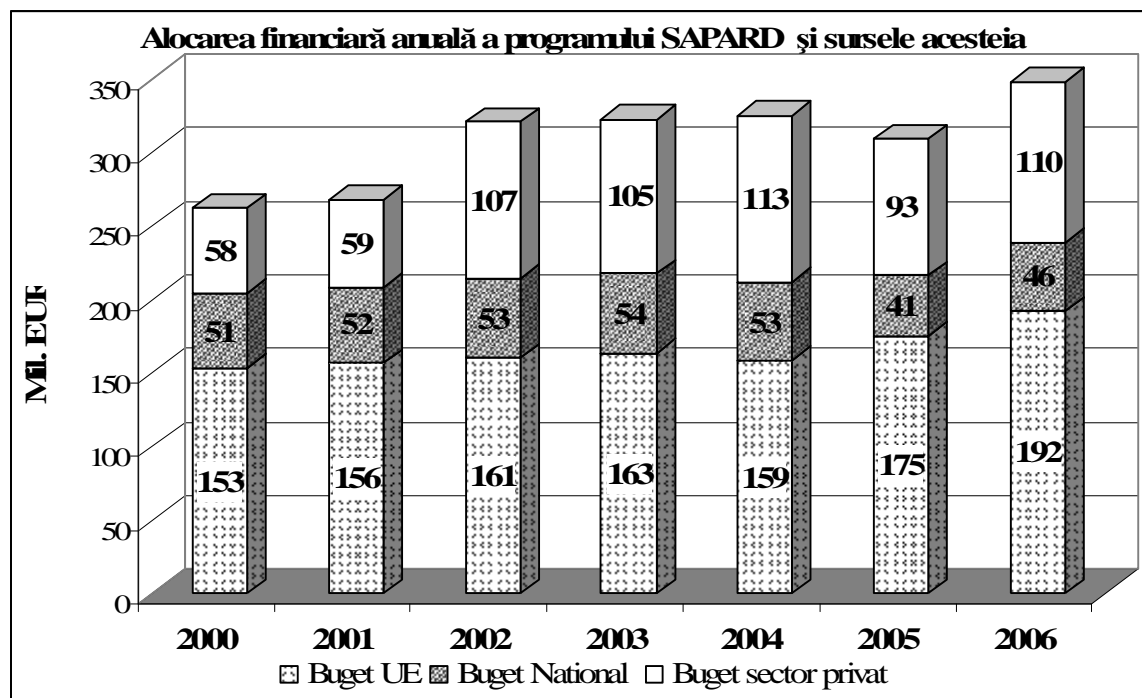
Implementarea acestor măsuri s-a programat financiar pe perioada 2000-2006 astfel: 1.159 milioane EURO din bugetul UE, la care s-a adăugat cofinanțarea națională 351 milioane EURO și cea din sectorul privat 644,7 milioane EURO. Astfel au fost programați în medie 300 milioane EURO anual pentru realizarea programului. În tabelul 1 este prezentat cu titlu informativ alocarea și ponderea fondurilor din cadrul programului SAPARD pe fiecare axă prioritară și măsură în parte, în figura 1 și tabelul 2 este prezentată alocarea financiară anuală și sursele acestea pe fiecare măsură în parte.

Tabelul 1: Planificare financiară PNADR 2000-2006

Măsura	Total buget mil.€	% în total	Buget UE mil.€	Buget național mil.€	Buget sector privat mil.€
Axa 1: Îmbunătățirea competitivității produselor agricole și piscicole procesate	672,34	31,19	274,79	85,18	312,36
1.1 Prelucrarea și marketingul produselor agricole și piscicole	631,14	29,28	243,90	74,88	312,36
în zonele afectate de inundații	64,17	2,98	40,91	7,21	16,04
în zonele neafectate de inundații	566,97	26,30	202,98	67,66	296,32
1.2 Îmbunătățirea structurilor pentru controlul calității, control veterinar și fitosanitar și al calității alimentelor și protecția consumatorilor	41,19	1,98	30,89	10,29	0,00
Axa 2: Îmbunătățirea infrastructurii pentru dezvoltarea rurală și agricultură	720,69	33,43	555,26	165,43	0,00
2.1 Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale	720,69	33,43	555,26	165,43	0,00
în zonele afectate de inundații	147,38	6,84	125,28	22,10	0,00
în zonele neafectate de inundații	573,30	26,60	429,98	143,32	0,00
2.2 Managementul resurselor de apă	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Axa 3: Dezvoltarea economiei rurale	751,56	34,86	321,27	97,93	332,35
3.1 Investiții în exploatațile agricole	452,97	21,01	195,66	57,90	199,41
în zonele afectate de inundații	73,19	3,40	46,66	8,23	18,29
în zonele neafectate de inundații	379,77	17,62	148,99	49,66	181,11
3.2 Înființarea grupurilor de producători	4,13	0,19	3,10	1,03	0,00
3.3 Metode de producție agricolă destinate să protejeze mediul și să mențină peisajul rural	16,22	0,75	12,16	4,05	0,00
3.4 Dezvoltarea și diversificarea activităților economice care să genereze activități multiple și venituri alternative	154,46	7,17	62,74	19,07	72,64
în zonele afectate de inundații	18,34	0,85	11,69	2,03	4,58
în zonele neafectate de inundații	136,12	6,31	51,04	17,01	68,06
3.5 Silvicultura	123,75	5,74	47,59	15,86	60,29
Axa 4: Dezvoltarea resurselor umane	11,04	0,51	8,44	2,59	0,00
4.1 Îmbunătățirea pregătirii profesionale	7,71	0,36	5,78	1,92	0,00
4.2.1 Asistență tehnică	3,32	0,15	2,66	0,65	0,00
4.2.2 Asistență tehnică (CE)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Total	2155,65	100,0	1159,78	351,150	644,720

Sursa: după PNADR 2000-2006, iulie 2006, site-ul Comisiei Europene

Figura 1: Alocarea financiară anuală a programului SAPARD și sursele acesteia

Sursa: prelucrare după PNADR 2000-2006, iulie 2006, site-ul Comisiei Europene

Tabelul 2: Alocarea financiară anuală pentru fiecare măsură a programului SAPARD

(milioane EURO)

Măsura	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Total	% in total
1.1 Prelucrarea și marketingul produselor agricole și piscicole	110.542	113.652	60.078	62.467	82.002	109.929	92.474	631.144	29.3
1.2 Îmbunătățirea structurilor pentru controlul calității, control veterinar și fitosanitar și al calității alimentelor și protecția consumatorilor	0.000	0.000	5.905	7.788	7.822	9.841	9.841	41.197	1.9
2.1 Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale	150.666	153.333	92.667	93.264	83.379	72.371	75.017	720.697	33.5
3.1 Investiții în exploatațiile agricole	0.000	0.000	96.954	100.404	99.965	71.588	84.062	452.973	21.0
3.2 Înființarea grupurilor de producători	0.000	0.000	0.000	1.102	0.791	0.657	0.189	2.739	0.1
3.3 Metode de producție agricolă destinate să protejeze mediul și să mențină peisajul rural	0.000	0.000	0.000	4.224	4.467	4.467	3.067	16.224	0.8
3.4 Dezvoltarea și diversificarea activităților economice care să genereze activități multiple și venituri alternative	0.000	0.000	63.365	26.941	27.365	18.320	18.478	154.470	7.2
3.5 Silvicultura	0.000	0.000	0.000	22.011	18.195	20.795	62.758	123.759	5.7
4.1 Îmbunătățirea pregătirii profesionale	0.000	0.000	0.916	4.043	0.935	0.935	0.887	7.716	0.4
4.2.1 Asistență tehnică	0.761	0.761	0.761	0.636	0.136	0.136	0.136	3.329	0.2

Institutul European din România – Studii de strategie și politici

Total	261.969	267.746	320.647	322.880	325.057	309.038	346.909	2154.247	100.0
% in total	12.2	12.4	14.9	15.0	15.1	14.3	16.1	100.0	

Sursa: prelucrare după PNADR 2000-2006, iulie 2006, site-ul Comisiei Europene

Cu toate că a existat o planificare financiară anuală, cheltuirea fondurilor în programul SAPARD nu a putut începe din primul sau al doilea an datorită întârzierilor din procesul de acreditare a Agenției SAPARD și a măsurilor aferente axelor prioritare. Primele măsuri acreditate și implementate în anul 2003 au fost: 1.1 “Prelucrarea și marketingul produselor agricole și piscicole”, 2.1 “Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale” și 4.2 “Asistență tehnică”.

La sfârșitul anului 2003 au fost acreditate și au început să fie implementate alte trei măsuri, și anume: 3.1 “Investiții în exploatațile agricole”, 3.4 “Dezvoltarea și diversificarea activităților economice” și 4.1 “Îmbunătățirea pregătirii profesionale”. Alte patru măsuri 1.2., 3.2, 3.3 și 3.5. s-au acreditat succesiv la sfârșitul anului 2005 și au început să se implementeze în 2006. Practic cei peste 184 milioane EURO alocați acestor măsuri în perioada 2000-2006 s-au angajat în anul 2006. Măsura 2.2. „Managementul resurselor de apă” a fost anulată, bugetul alocat inițial acesteia a fost transferat altor măsuri din aceeași categorie. De asemenea, fondurile alocate submăsurii 4.2.2. au fost și ele transferate altor măsuri.

Întârzierea acreditării unor măsuri importante (3.1 3.4 și 4.1) precum și rezerva băncilor și potențialilor beneficiari în asumarea riscului, au determinat absorbția scăzută a fondurilor până în 2005. Pe lângă aceste cauze, la eficacitatea scăzută a absorbției fondurilor SAPARD la sfârșitul anului 2005 s-au mai adăugat și cerințele, conform cărora, respectarea în totalitate a standardelor UE trebuia realizată într-o singură fază de implementare a proiectului, mai ales pentru măsura 3.1, și capacitatea redusă a sectorului privat de cofinanțare a proiectelor. Aceste cerințe ridicate comparativ cu cerințele naționale din acel moment referitoare la standardele de calitate au făcut neatractive respectivele investiții pe termen scurt. *Actorii mari din sectorul agroalimentar fiind singurii care și-au putut permite cofinanțarea unor investiții de proporții la standarde europene.*

Acreditarea succesivă a măsurilor 1.2, 3.2, 3.3 și 3.5 la sfârșitul anului 2005, au comprimat timpul rămas pentru cheltuirea fondurilor alocate acestor măsuri creând o puternică presiune la nivel instituțional și o cerință acută de stimulare prin politici naționale a absorbției fondurilor rămase neangajate.

Agenția SAPARD s-a transformat “din mers” în 2006 în Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP), creată pe scheletul fostei instituții⁴ care a devenit alături de Agenția

⁴ Înființată prin OUG 13, 27 februarie 2006. Agenția are o unitate centrală, opt Centre Regionale de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (C.R.P.D.R.P.) și câte un Oficiu Județean de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (O.J.P.D.R.P.) în fiecare județ al țării. APDRP este instituția care, după aderarea României la Uniunea Europeană, va îndeplini funcția de plată pentru proiectele de investiții, finanțate din Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală și din Fondul European de Pescuit. De asemenea, Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală a efectuat plăți pentru proiectele Sapard care au fost contractate până la finele anului 2006 și va implementa tehnic și financiar Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală și programul „SAPARD-ul românesc”.

de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA) a doua agenție de plăți pentru sectorul agroalimentar și rural din România. Aceste agenții vor gestiona fondurile europene pentru agricultură și dezvoltare rurală începând cu 1 ianuarie 2007 și teoretic vor derula circa 12 miliarde de EURO în perioada 2007-2013 (5 miliarde pentru plăți directe către fermieri și 7 miliarde pentru proiecte de investiții în agricultură și dezvoltare rurală). Noua structură APDRP va continua derularea programului Sapard și va asigura implementarea tehnică și financiară a Fondului European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR) și a Fondului European pentru Pescuit (FEP). Modul în care aceste fonduri vor finanța concret investițiile este dat de către Programul Național pentru Dezvoltare Rurală pentru perioada 2007 – 2013, document aflat în stadiul de elaborare la Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale.

Cu toate că la sfârșitul anului 2005 prognozele referitoare la capacitatea de absorbție a fondurilor alocate prin SAPARD nu erau prea optimiste, acestea au fost angajate integral în anul 2006 cu 5 luni înainte de data limită – 31 decembrie 2006, contractarea și cheltuirea sumelor angajate urmând să se facă gradual.

Conform datelor furnizate de Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP) până în prezent⁵ s-au contractat⁶ 1,3 miliarde de Euro din totalul de 1,5 miliarde și s-au efectuat plăți totale de 688,83 milioane euro, pentru proiecte finanțate prin programul SAPARD, din fondurile alocate pentru anii 2001, 2002 și 20% din cele aferente anului 2003, urmând ca până la sfârșitul anului 2006 să se mai facă plăți în valoare de 20% din fondurile anului 2003. De asemenea, au fost depuse 6.955 de proiecte SAPARD, din care 4.200 au fost deja contractate, restul putând fi contractate până la începerea programului de cofinanțare prin FEADR în 2007 (aproximativ până în primăvară).

Conform metodologiei de efectuare a plăților (n+2), în anul 2007 ar trebui să se facă plăți de circa 300-350 milioane de euro, sume aferente restului de fonduri de cheltuit alocate pentru anul 2003 și fondurile alocate anului 2004. Pe lângă aceste fonduri se vor mai cheltui în anul 2007 circa 100 milioane euro, plăți pentru proiectele din așa-zisul "SAPARD românesc". În anul 2008 se vor cheltui sumele alocate pentru anii 2005 și 2006 (peste 470 milioane de Euro).

Potrivit acordului încheiat cu UE, dacă APDRP nu va cheltui fondurile în anul 2007 și respectiv în 2008 așa după cum a fost menționat anterior, va pierde sumele necheltuite, urmând ca în continuare plățile să facă de la bugetul de stat.

În concluzie, până la finele anului 2008, APDRP trebuie să cheltuiască integral suma de 1,5 miliarde euro, fonduri aferente alocărilor din toți anii în care s-a desfășurat programul SAPARD (tabel 1).

⁵ Situație la 29 noiembrie 2006.

⁶ Un proiect SAPARD este considerat angajat odată cu declararea acestuia drept eligibil. Proiectul devine contractat după semnarea contractului de cofinanțare. Între cele două etape pot avea loc ajustări ale sumelor solicitate.

De menționat că 60% din fondurile SAPARD au fost angajate în perioada 2005-2006, iar 40% în 2002-2004. Conform datelor furnizate de MAPDR⁷ media lunară a numărului de proiecte SAPARD depuse în perioada 2005-2006 față de 2002-2004 a fost de 3 ori mai mare pe măsura 1.1., de 10 ori mai mare pe măsura 3.1. și de 7 ori mai mare pe măsura 3.4., în special ca efect al introducerii programului „FERMIERUL”.

1.1 Programul FERMIERUL

Programul FERMIERUL, adoptat în 2005 este un program național - care promovează și susține investițiile efectuate în agricultură și în sectoarele de procesare, depozitare, conservare și valorificare a produselor, precum și în alte sectoare legate de specificul activităților agricole. Fondul constituit de MAPDR, pentru implementarea Programului Fermierul, este derulat prin banci și instituții financiare, selectate în urma unui proces de licitație publică.

Acesta a reprezentat un instrument important de creditare pentru investiții destinate agriculturii și implicit spațiului rural (cu o dobândă avantajoasă de 5%). Scopul acestui program a fost înființarea de noi activități în spațiul rural prin atragere de fonduri pentru investiții, din credite pentru investiții și cofinanțare pentru programul SAPARD. Fondul de creditare pentru investiții este destinat:

- acordării de credite beneficiarilor;
- acoperirii costurilor întocmirii documentației tehnico-economice pentru acordarea creditelor;
- acordării de granturi, calculate ca procent din volumul creditului acordat beneficiarilor de credite;
- completării sumelor necesare cofinanțării proiectelor de investiții finanțate din fonduri nerambursabile (SAPARD) în cadrul unor programe comunitare sau în completarea creditelor acordate de instituțiile de credit din surse proprii.

Criteriile de eligibilitate pentru solicitanții de credite prin programul FERMIERUL sunt destul de generoase, teoretic acestea neexcluzând actorii importanți din mediul rural și anume:

- producătorii agricoli individuali înregistrați în Registrul exploatațiilor agricole;
- asociațiile agricole familiale, asociațiile de producători agricoli, grupurile de producători și cooperative agricole, constituite conform legislației în vigoare;
- societățile agricole private, respectiv asociațiile agricole cu personalitate juridică;
- societățile comerciale cu capital privat.

Beneficiarii de credite pentru investiții în agricultură trebuie să îndeplinească următoarele condiții pentru a fi eligibili:

⁷ “Cele mai importante rezultate pe problematica integrării la Ministerul Agriculturii în perioada 2005-2006”, conferința de presă MAPDR, 24 Noiembrie, 2006.

- să înființeze sau să dezvolte activități de exploatare agricolă, sau de procesare, conservare, depozitare și valorificare a produselor;
- să propună un plan de afaceri fezabil, prin care să demonstreze că investițiile sunt necesare, oportune și eficiente, plan care să fie întocmit cu sprijinul instituției care acordă creditul și să fie acceptat de aceasta.
- să stabilească prin negociere cu instituția bancară selectată⁸ termenele de rambursare a creditelor și de plată a dobânzilor aferente acestora, în funcție de destinația creditului și de perioada de valorificare a producției obținute din investiția creditată.

Creditele acordate prin programul FERMIERUL pot fi garantate de fondurile de garantare (Fondul Român de Garantare a Creditului Rural și Fondul de Garantare a Creditelor pentru Intreprinderile mici și mijlocii) și/sau de către împrumutat prin: certificate de depozit, garanții reale pe animale, mașini și utilaje agricole, ipoteca asupra cladirilor și terenurilor agricole, plantațiilor sau orice alte garanții agreeate de instituțiile de credit. Beneficiarii ai căror indicatori de performanță tehnico-economică respectă prevederile din planul de afaceri, *pot beneficia de o reducere a sumei de rambursat* (de până la 20% din volumul creditului acordat), calculată ca procent din volumul acestuia, dacă nu beneficiază de cofinanțare pentru investițiile finanțate din programe comunitare.

La fel ca pentru orice program nou, implementarea acestuia a fost la început mai dificilă, dar după „perioada de rodaj” a început să-și dovedească eficiența, maximizând angajarea sumelor disponibile prin proiectul SAPARD, pentru măsurile menționate anterior.

Ca efect al introducerii programului FERMIERUL s-a dinamizat procesul de aplicații pentru proiecte SAPARD astfel că s-au depus mai multe cereri eligibile de finanțare, care însă nu au mai putut fi onorate din fondurile europene alocate prin SAPARD. Pentru aceste proiecte MAPDR a propus crearea unui program „SAPARD românesc” prin care se vor finanța în perioada 2007-2008 proiecte în valoare de 100 milioane EURO. Sumele prevăzute în bugetele anilor 2007 și 2008 ale MAPDR vor asigura partea de cofinanțare de 50% asigurată până în prezent de programul SAPARD. Programul, denumit sugestiv „SAPARD-ul românesc”, va viza doar anumite categorii de proiecte, cum sunt cele în domeniul abatorizării, al înființării de ferme vegetale și zootehnice și în domeniul serviciilor neagricole, ca acvacultura și turismul rural. Sumele de bani vor fi achitate în tranșe, la fel ca și la SAPARD, în funcție de documentele justificative prezentate.

1.2. Criteriile de eligibilitate

Programul SAPARD a finanțat două categorii de proiecte și anume proiecte private (generatoare de venit) și publice (negeratoare de venit). Regulile de co-finanțare au fost diferite pentru beneficiarii privați și respectiv cei publici. Beneficiarii privați trebuiau să finanțeze, cu fonduri proprii între 50% și 70% din valoarea proiectului iar cei publici (de exemplu comunități locale) au putut beneficia de finanțare de 100% a proiectului lor, cu condiția ca acesta să nu genereze

⁸ Dintre băncile care au susținut programul Fermierul amintim: BCR, Banca Carpatica, CEC, BRD

venituri. Ponderea finanțării de la bugetul UE și bugetul național precum și valoarea minimă și maximă a proiectelor pe fiecare măsură în parte este prezentată în tabelul 3.

Tabelul 3: Limitări financiare ale măsurilor din cadrul programului SAPARD

Măsura	Costul minim al proiectului (EURO)	Costul maxim al proiectului (EURO)	% fonduri UE+buget național
1.1 Prelucrarea și marketingul produselor agricole și piscicole	30.000	4.000.000	50
1.2 Îmbunătățirea structurilor pentru controlul calității, control veterinar și fitosanitar și al calității alimentelor și protecția consumatorilor	50.000	2.000.000	50 sau 100*
2.1 Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale	100.000	1.000.000	100*
3.1 Investiții în exploatațile agricole	5.000	500.000 maxim 2.000.000****	Maxim 65%**
3.2 Înființarea grupurilor de producători	10.000****	20.000****	100
3.3 Metode de producție agricolă destinate să protejeze mediul și să mențină peisajul rural	Nespecificat *****	Nespecificat *****	100
3.4 Dezvoltarea și diversificarea activităților economice care să genereze activități multiple și venituri alternative	5.000	200.000 pana la 500.000*****	50
3.5 Silvicultura	6.000	1.000.000*****	50 sau 100*
4.1 Îmbunătățirea pregătirii profesionale	10.000	100.000	100
4.2. Asistență tehnică	-	-	100*

*rata de 100% aplicabilă proiectelor publice negeneratoare de venituri, **funcție de zona geografică de implementare și categoria de vârstă a beneficiarilor ***în cazul în care proiectul are ca obiectiv implementarea aquisului în fermele zootehnice, **** implementare graduală funcție de producția anuală comercializată (vezi ANEXA 1), *****prima compensatorie se calculează pe baza costurilor nete mai crescute datorate respectării condițiilor de agromediu, conform anexelor din cadrul fișelor tehnice ale acestei măsuri, ***** pentru submăsura acvacultură, *****funcție de submăsură (vezi ANEXA)

Sursa: după Planul Național de Dezvoltare Rurală 2000-2006, iulie 2006, site-ul Comisiei Europene și fișele tehnice actualizate ale fiecărei măsuri

O analiză amănunțită a documentației programului SAPARD pe fiecare măsură în parte, funcție de unele criterii de eligibilitate, scoate în evidență gruparea criteriilor de eligibilitate după tipul de beneficiari, după criteriul geografic și administrativ, după tipul de cheltuială permisă și după tipul de proiect. În Anexa 1 sunt prezentate sintetic aceste criterii specifice fiecărei măsuri în parte.

Suma totală necesară pentru cofinanțare din sectorul privat, doar pentru măsurile 1.1, 3.1, 3.4 se ridică la 585 milioane de EURO. În general, pentru majoritatea fermelor de dimensiuni medii și mici precum și pentru întreprinderile mici și mijlocii din domeniul procesării, capacitatea redusă de cofinanțare a fost principalul factor restrictiv, fapt care a încetinit absorbția fondurilor pentru aceste măsuri, mai ales în prima perioadă a derulării programului.

1.2.1. Exploatațiile beneficiare ale programului Sapard și actorii neeligibili

În prima perioadă de implementare a programului SAPARD acesta a fost accesibil marilor jucători, care probabil s-ar fi dezvoltat și ar fi investit oricum în logica economiei de piață, chiar și fără ajutorul acordat prin programul SAPARD.

Schimbarea pe parcurs a limitelor maxime a proiectelor și posibilitatea accesării mai facile a creditelor necesare cofinanțării substanțiale, precum și mărirea plajei de potențiali beneficiari odată cu acreditarea celorlalte măsuri au dinamizat depunerea de aplicații pentru proiecte. Acest lucru se poate observa dacă se analizează corelat dinamica acreditării măsurilor și grupurile țintă cărora li se adresează și care sunt reglementate printr-o serie de legi noi sau amendări recente. În tabelul 4 sunt prezentate grupurile țintă ale programului SAPARD pentru fiecare măsură în parte. Plaja eligibilității din acest punct de vedere s-a extins în ultimii doi ani mai ales pentru măsurile 1.1. și cele din axa 3. De asemenea, politica națională care a facilitat accesul la credite pentru cofinanțarea necesară a avut un efect benefic.

Având în vedere experiența implementării SAPARD, se poate afirma că „deschiderea” din ultimii ani și spre beneficiarii cu putere economică mai redusă a fost benefică, la fel și modificarea limitelor minime ale valorii proiectelor pentru unele măsuri. Totuși există încă o serie de actori importanți care nu au fost eligibili dar care ar putea beneficia de sprijin după 2007. De exemplu, bisericile și mănăstirile care au terenuri agricole (nu doar păduri) sau alte mijloace de producție economică, micii producători din parcurile naționale sau din alte zone rurale care produc produse agroalimentare tradiționale, cei care practică agroturismul și ecoturismul autentic, extrem de apreciat de turiștii străini și nu numai, care implică producerea alimentelor în mod tradițional și utilizarea produselor din gospodărie pentru turiști. O altă categorie de actori neeligibili au fost ciobanii și grupurile de crescători de animale din pășunile alpine care ar putea beneficia de fonduri pentru investiții neproductive.

De asemenea, institutele de cercetări agricole ar putea fi beneficiare în condițiile în care activitatea lor de cercetare și cea comercială sunt total separate și în acord cu reglementările ajutorului de stat.

Tabelul 4: Beneficiarii programului SAPARD pe fiecare măsură în parte

1.1.	1.2.	2.1	3.1	3.2	3.3	3.4.	3.5	4.1.
Societăți comerciale cu capital privat cel puțin egal sau mai mare de 75%: <i>Legea nr. 31/1990⁹⁾</i> <i>Legea nr. 15/1990 privind reorg. unit. ec. de stat ca regii autonome și societăți comerciale¹⁰⁾</i> Cooperative de consum <i>Legea nr. 109/1996 privind org. și funcționarea cooperației de consum și a cooperației de credit¹¹⁾</i>	Laboratoare ale institutiilor publice autorizate pentru a desfasura activități sanitare-veterinare, fitosanitare si de control al calității alimentelor	Consiliile locale ale comunelor din România Asociații , cu statut juridic, între Consiliile Locale ale comunelor din România Administrația Națională a Îmbunatatirilor Funciare Solicitanții pot acționa individual sau în asociații cum ar fi asociațiile consiliilor locale	Societăți agricole cu capital privat de cel puțin egal sau mai mare de 75% <i>Legea 31/ 1990</i> <i>Legea 15/ 1990)</i> Producători agricoli individuali (PAI), persoane fizice autorizate (PFA) si asociații familiale cu profil agricol <i>Legea 300/2004</i> Grupuri de producători: <i>OG 37 /2005,</i> <i>aprobata de Legea nr. 338/2005</i>	Grupuri de producatori agricoli, grupuri de producatori silvici, grupuri de producatori piscicoli, legal constituite si recunoscute de MAPDR dupa data de 1 ianuarie 2004: <i>Legislatia in vigoare care reglementează înființarea, org. si funct. grupurilor de prod.</i>	Producatori individuali, persoane fizice autorizate si asociatii familiale cu pesonaliata juridica <i>Legea 300/2004)</i> Societati agricole / asociatii agricole fara personalitate juridica : <i>Legea 36/1991</i> Grupuri de producatori cu personalitate juridica Societăți comerciale private, cu capital privat, cu cel mult egal/mai mare de 75% : <i>Legea 31/ 1990,Legea15/1 990)</i>	Producatori agricoli individuali (PAI) și-persoane fizice autorizate (PFA) <i>H.G. 661/ 200,</i> <i>Legea 300/2004)</i> Proprietar individual de padure -persoane fizice autorizate (PFA) <i>Legea 18/ 1991Legea 1/ 2000 Legea 300/2004</i> Asociatii familiale (AS) si grupuri de producatori (GP) : <i>Legea 300/ 2000, OG 37/2005, aprobata de Legea nr.338/2005</i> Societati comerciale agricole <i>Legea 36/ 1991</i>	Persoane fizice- numai pentru împăduriri (PF) <i>L18/1991) Legea 18/ 1991, Legea 1/ 2000)</i> Proprietar individual de pădure - persoane fizice autorizate PIP (L21/1924) PIP (L18/1991) PIP (L1/2000) : <i>Legea 21/1924 Legea 18/ 1991 Legea 1/ 2000</i> Persoane fizice autorizate PFA (<i>L300/2004): Legea 300/2004</i> Unități de cult UC: biserici, mănăstiri, <i>D 233/1949</i> Unități de învățământ (școli) UI : <i>L84/1995-</i> numai pentru	MAPDR care va contracta servicii de formare profesionala ce pot fi furnizate de persoane juridice de drept public sau privat (experti independenti si persoane juridice, romane, straine sau cu capital mixt

⁹ SNC – societate în nume colectiv, SCS – societate în comandită simplă, SA – societate pe acțiuni, SCA – societate în comandită pe acțiuni, SRL – societate cu răspundere limitată.

¹⁰ SPR - Societăți comerciale private

¹¹ CC – cooperative de consum.

¹² AS – asociații, GP – grupuri de producători.

Institutul European din România – Studii de strategie și politici

1.1.	1.2.	2.1	3.1	3.2	3.3	3.4.	3.5	4.1.
Asociații și grupuri de producători cu personalitate juridică: <i>OG 37 /2005, aprobată de Legea nr. 338/2005¹²</i>						(SNC, SCS, SA, SCA, SRL) <i>Legea 31/1991 Legea 15/1990)</i> Asociații fără scop patrimonial (non-profit) – numai pentru cercurile de mașini agricole : – <i>O.G. 26/2000</i> Cooperative meșteșugărești și de consum: <i>L. nr.1/2005)</i>	impăduriri ¹³ Asociații familiale (AF) L300/2004 Forme asociative, (FA) <i>L21/1924 și L1/2000</i> Asociații de proprietari de păduri private (APP) <i>OG 26/2000</i> Societăți agricole (SA), societăți comerciale cu capital integral privat (SNC, SCS,SA,,SCA , SRL) ¹⁴ Consilii locale (CL) Asociații de Consilii locale (ACL) <i>Legea 215/2001</i>	

Sursa: după reglementările specifice măsurilor SAPARD

¹³ Art.186 din Statutul nr.4593/1949 pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, aprobat de Decretul nr.233/1949, cu modificările ulterioare, Legea nr.84/1995 cu modificările și completările ulterioare.

¹⁴ SA L36/1991, SNC (L31/1991), SCS (L31/1991), SA (L31/1991), SCA (L31/1991), SRL (L31/1991)SC (L15/1990).

Principalele constrângeri datorate criteriilor de eligibilitate au constat în limitarea sumelor cerute prin proiect. Acest program a avut până în prezent o limită superioară de buget. Limitele superioare au fost crescute de câteva ori (Măsura 1.1 de la 2 milioane Euro la 4 milioane Euro; Măsura 3.1 de la 0,5 milioane la 2 milioane Euro), iar aceste creșteri au fost apreciate pozitiv de către beneficiari și actorii implicați, întrucât limitele restricționează posibilitățile beneficiarilor de a implementa investiții de mărime satisfăcătoare.

O altă consecință a ajustărilor pe parcurs din cadrul programului, și anume aceea că investițiile realizate în cadrul măsurii 1.1 trebuie să asigure că firma se conformează standardelor Uniunii Europene în momentul terminării proiectului, restrânge posibilitatea beneficiarilor de a-și moderniza unitățile la nivelul standardelor europene, pas cu pas, pe parcursul mai multor proiecte, în conformitate cu puterea financiară a acestora. Acest criteriu de eligibilitate împreună cu plafonul mai mare al investițiilor eligibile și restricțiile impuse numărului de proiecte pe beneficiar, au făcut dificilă implicarea unui anumit tip de beneficiari, mai ales a celor mai mici, în proiecte de investiții. Prin urmare, acest criteriu a fost un factor restrictiv în absorbția fondurilor. Din acest motiv acordarea posibilității beneficiarilor de a-și moderniza unitățile la nivelul standardelor europene, pas cu pas, pe parcursul mai multor proiecte, în conformitate cu puterea financiară a acestora ar trebui să fie un subiect de care să se țină cont în elaborarea programelor de dezvoltare rurală după 2007.

1.2.2. Influența definiției spațiului rural asupra diferitelor categorii de beneficiari

Nevoia de investiții în infrastructura rurală din România și-a accentuat relevanța prin măsura 2.1 pentru care cererea de proiecte a depășit de trei ori suma planificată în acest sens. Principalul criteriu de eligibilitate considerat restrictiv în acest sens, dar nu numai, este însăși legislația românească curentă referitoare la spațiul rural. Probabil că nevoia de reabilitare a infrastructurii ar fi fost și mai mare dacă criteriile de definire a spațiului rural ar fi fost cele ale OECD. O serie de localități mici declarate orașe pot fi considerate cu caracteristici predominant rurale. Aceste localități nu au fost eligibile pentru acest tip de proiecte cu toate că „ruralitatea” avansată care le caracteriza putea fi un motiv pentru modernizarea infrastructurii.

În prezent, spațiul rural din România este reglementat legislativ prin Legea 2/1968 de organizare administrativ-teritorială și Legea 351/2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național. Aceasta din urmă a fost deja amendată de 33 de ori. Conform acestei legi rețeaua națională de localități este compusă din localități urbane și rurale ierarhizate pe ranguri astfel:

- Rangul 0 - capitala României municipiu de importanță europeană;
- Rangul I – municipii de importanță națională cu influență potențială la nivel european;
- Rangul II – municipii de importanță interjudețeană sau cu rol de echilibru în rețeaua de localități;
- Rangul III – orașe;
- Rangul IV- sate reședință de comună;
- Rangul V – sate componente ale comunelor și sate aparținând municipiilor și orașelor.

Trecerea localităților de la un rang la altul se face la inițiativa consiliilor locale și trebuie aprobată prin lege. De aceea au fost până acum 33 de amendări ale legii curente din anul 2001 până în

prezent. Conform acestei legi “*localitatea rurală este acea localitate în care majoritatea forței de muncă se află concentrată în agricultură, silvicultură, pescuit, oferind un mod specific și viabil de viață locuitorilor săi, și care prin politicile de modernizare își va păstra și în perspectivă specificul rural, sau majoritatea forței de muncă se află în alte domenii decât cele agricole, silvice, piscicole, dar care oferă în prezent o dotare insuficientă necesară în vederea declarării ei ca oraș și care prin politicile de echipare și modernizare va putea evolua spre localitățile de tip urban*”.

Spațiul rural din Romania este format în prezent dintr-un total de 2.674 unități administrativ teritoriale din care 2.501 comune și 173 orase și 12.751 de sate. Din punct de vedere administrativ teritorial există 42 de județe, care reprezintă unitățile administrative de bază.

Trebuie menționat că pe teritoriul administrativ al unor orașe și municipii - care, conform legii de organizare administrativă a teritoriului țării, este considerat urban - *se află încă 341 de localități care au caracteristici rurale, numite chiar sate, dar ele intră din punct de vedere administrativ în componența spațiului urban*. Aceste localități nu au putut beneficia de finanțare prin programe SAPARD, pentru măsuri în care “apartenența la spațiul rural” era un criteriu de eligibilitate.

Spațiul rural este constituit din toate comunele din Romania. *Suprafața spațiului rural*, astfel delimitat, însumează 212,7 mii kmp, reprezentând peste 89% din suprafața țării. Populația care trăiește pe acest teritoriu este de 10,14 milioane locuitori (conform datelor statistice la 1.01.1999) și reprezintă 45% din populația țării, rezultând o densitate relativ slabă, de sub 48 locuitori/kmp.

Prin Legea nr.151/1998 *privind dezvoltarea regională în România*, au fost înființate opt regiuni de dezvoltare la nivelul României. Spațiul rural - ca suprafață și populație - nu are o pondere la fel de mare în toate cele 8 regiuni de dezvoltare. Cel mai întins spațiu rural este în regiunea Nord-Est (94,0% din suprafață), iar cea mai numeroasă populație rurală este în regiunea Sud (55,7% din populație).

Legislația menționată anterior pentru a defini “spațiul rural” este utilizată pentru fondurile structurale.

Pentru fondurile alocate programului SAPARD s-a utilizat definirea spațiului rural din România conform articolului 5 al Legii 2/1968 prin care “*spațiul rural este constituit din toate comunele din România*” iar definirea comunei ca fiind “*unitatea administrativ teritorială ce cuprinde populația rurală unită prin interese comune și tradiții*”. *O comună este formată din unul sau mai multe sate după condiții economice, sociale, culturale, geografice și demografice*. *Organizarea comunei asigură dezvoltarea economică, administrativă, culturală și socială a localităților rurale*”. Această definire a fost ulterior amendată prin Ordinul nr. 143 din 4 martie 2005. Conform acestui ordin, prin spațiu rural sunt definite “*zonele aparținând comunelor, precum și*

zonele periurbane¹⁵ ale orașelor sau municipiilor, în care se desfășoară, cu respectarea prevederilor legislației în vigoare, activități încadrate în următoarele domenii economice:

- producție agricolă vegetală și/sau zootehnică, silvică, de pescuit și acvacultură;
- procesarea industrială a produselor agricole, silvice, piscicole și de acvacultură, precum și activități meșteșugărești, artizanale și de mică industrie;
- servicii de turism și de agrement rural.

Așadar, spațiul rural se definește prin componenta teritorială și caracteristici dominante. Componenta teritorială a spațiului rural are în vedere zona geografică interioară sau de coastă, aparținând fondului funciar al României, terenuri cu destinație agricolă, forestieră sau aflate permanent sub ape, precum și cele intravilane.

Amendarea legislației referitoare la definirea spațiului rural în anul 2005 a avut ca scop deschiderea oportunităților pentru mai mulți producători agricoli din toate zonele rurale ce puteau beneficia de programul SAPARD, având în vedere faptul că Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale are ca principal scop dezvoltarea durabilă a agriculturii românești.

Criteriul de eligibilitate minimal pentru aproape toate măsurile (vezi ANEXA) era ca proiectul, investiția să fie amplasată în spațiul rural. Certificarea acestei cerințe minime era dată de autoritățile administrației publice, la cererea solicitanților. Acestea trebuiau să certifice apartenența terenurilor aflate în proprietatea sau în administrarea acestora la spațiul rural definit, conform prevederilor legale.

Un alt amendament și anume Ordonanța nr. 7 din 19 ianuarie 2006 privind instituirea Programului de dezvoltare a infrastructurii din spațiul rural românesc *definește spațiul rural ca fiind cel format din satele componente ale comunelor și satele aparținând orașelor și municipiilor și zonele periurbane.*

Cu toate că la ora actuală există legiferată această definiție începând cu 2007 „definirea sau mai degrabă redefinirea spațiului rural ” devin prioritare pentru îndeplinirea criteriilor minime de eligibilitate.

La nivel mondial, nu se poate afirma că există o definiție oficială a spațiului rural acesta fiind o problemă abordată diferit de unele țări dar și de către unele curente economice. În lume există două tipuri de definiții, una bazată pe abordarea administrativă cum ar fi “municipalitățile sau zonele geografice mai întinse (ca de exemplu regiunea Kreise din Germania) și al doilea tip care

¹⁵ Legea nr. 350/6.07.2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismului definește “Teritoriu periurban” ca fiind suprafața din jurul municipiilor și orașelor, delimitată prin studii de specialitate, în cadrul căreia se creează relații de independență în domeniul economic, al infrastructurii, deplasărilor pentru muncă, asigurărilor cu spații verzi și de agrement, asigurărilor cu produse agroalimentare etc.

se bazează pe lângă limitele administrative și pe modul de utilizare a terenurilor și pe activitățile din regiunea respectivă.

Alte definiții combină elemente ale celor două tipuri utilizând și alte variabile cum ar fi nivelul și densitatea populației, dar modul cum acestea sunt utilizate pentru a defini ruralul diferă semnificativ de la o țară la alta. De exemplu, în Danemarca și Republica Cehă definirea ruralului se bazează pe încadrarea în sistemul administrativ. În Danemarca nivelul minim pentru a defini municipalitatea este între 200-2.500 de locuitori. În Germania, o localitate urbană este considerată a avea peste 100.000 locuitori iar definirea ruralului este bazată pe nivelul populației din centrele urbane și densitatea populației din zonele periurbane. În SUA definirea are la bază nivelul populației din centrele urbane și specificitatea zonelor periurbane, în Elveția, pe nivelul populației și anumite specificități cum ar fi rata de creștere a populației, zonele construite, densitatea populației ocupate în sectoarele primare pentru definirea aglomerărilor urbane sau a localităților izolate¹⁶.

Cea mai uzitată definiție, utilizată de majoritatea țărilor UE este aceea bazată pe metodologia OECD.

Definiția spațiului rural, bazată pe metodologia Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), definește spațiul rural *ca fiind suprafața în care densitatea populației este mai mică de 150 locuitori/ km²*. Aceasta se bazează pe o abordare în doi pași și anume:

- Unități locale (municipii sau orașe a căror populație este sub 150 loc./km²);
- Pe regiuni NUTS unde există 3 categorii:
 - o Regiuni predominant rurale dacă mai mult de 50% din populație trăiește în localități cu mai puțin de 150 loc./Km²;
 - o Regiuni intermediare dacă 15-50% din populația regiunii trăiește în localități rurale;
 - o Regiuni predominant urbane dacă mai puțin de 15% din populația regiunii trăiește în localități rurale.

Caracterizarea unei regiuni ca fiind « rurală » se poate face în cazul în care există suficiente date statistice despre populație și suprafața la nivel local de detaliere la fiecare zece ani.

Actualmente definiția elaborată de OECD este singura recunoscută internațional, dar aceasta poate suferi unele ajustări funcție de specificul țării.

Conform definiției curente a spațiului rural la nivel *NUTS II* România are 8 regiuni de dezvoltare; la nivel *NUTS III* are 42 județe la nivel *NUTS V*: are 269 municipii și orașe, 2.732 comune, cu 13.042 sate. Suprafața României este de 238.391 km² din care 93,6% (223.055 km²) este aferentă spațiului rural (*OCDE - 2003, nivel NUTS V*). Populația României este de 21.733.556 locuitori din care 48 % o reprezintă populația rurală (*OCDE - 2003, nivel NUTS V*). Numărul locuitorilor din zona rurală a crescut de la 10,36 milioane în anul 1998, cu o pondere de 46% din totalul populației la 10,43 milioane locuitori în 2003 cu o pondere de 48% din totalul populației. Această

¹⁶ După *Handbook on rural household, livelihood and well-being*, sept 2005, working papers

creștere a fost determinată în principal de modificările administrativ-teritoriale și de scăderea ponderii persoanelor care au plecat din rural de la 64,7% în 1998 la 44,1 % în 2003. Densitatea populației rurale s-a menținut relativ constantă în jurul valorii de 46,6 - 46,7 locuitori/km² (OCDE - 1998/2003, NUTS III)¹⁷

Utilizarea acestei definiții ar mări plaja actorilor eligibili pe teritoriul României astfel că procentul de absorbție a fondurilor destinate dezvoltării rurale ar putea avea șanse să fie cât mai mare, „ruralitatea” României din acest punct de vedere oferind șanse mai mari de accesare a proiectelor măcar din perspectiva eligibilității.

1.3. Relevanța măsurilor derulate de SAPARD pentru actuala structură agrară

Măsura SAPARD cu impact direct și important asupra structurilor agricole este 3.1 (investiții în exploatațile agricole), dar și măsurile 3.2 (grupuri de producători) și 4.1 (pregătire profesională) pot avea un efect direct. Din păcate, nu toate aceste trei măsuri au fost aplicate de la început (problemele acreditării, publicității programului, explicate deja în capitolele anterioare), iar o evaluare finală detaliată pe submăsuri nu este încă disponibilă. Totuși, până la sfârșitul lui 2004 fuseseră contractate 198 de proiecte, din care aproape jumătate pe submăsura „Culturi de câmp”, ceea ce indică faptul că primii beneficiari (cronologic vorbind) au fost mai ales marile exploatații.

Datele centralizate la 15 septembrie 2006 la nivel de măsuri arătau pentru măsura 3.1 că deși sumele alocate aveau toate șansele să fie complet cheltuite în termenele prevăzute prin program (regula n+2), numărul de proiecte depuse era sub anticipările făcute la fundamentarea PNADR, indicând o aceeași înclinație spre investiții de dimensiuni mai mari la nivel de fermă decât cele așteptate ținând cont de structura agrară a României, așa cum era cunoscută în acel moment și chiar față de cea cunoscută în prezent. Reperete esențiale ale măsurii 3.1 sunt următoarele (date cumulate pe întreaga perioadă de derulare a SAPARD):

- alocările pe anii 2000-2005: cca. 202 milioane Euro;
- cereri de finanțare conforme depuse: 3.029 cereri în valoare totală de cca. 404 milioane Euro;
- cereri eligibile: 1.867 cereri în valoare totală de cca. 212 milioane Euro;
- contracte încheiate: 1654 contracte în valoare totală de cca. 166 milioane Euro;
- cereri de plată depuse: în valoare totală de cca. 88 milioane Euro, însemnând un grad de utilizare a fondurilor de cca. 44% din alocări.

Nu la fel de încurajatoare era situația măsurii 3.2 (grupuri de producători), cu numai 3 cereri primite până la 15 septembrie 2006, și acelea neselectate.

Măsura 4.1 (pregătire profesională), cu 7 contracte (mari) încheiate, reprezentând cca. 72% din alocări, dar încă fără nici o cerere de plată depusă, ne dă speranța că nu a fost o măsură ratată.

Este prematur să se analizeze în acest moment impactul pe care l-a avut programul SAPARD asupra structurii agrare din România, deoarece încă nu se pot aprecia efectele investițiilor atâta

¹⁷ Sinteză după Planul Național Strategic 2007-2013

timp cât s-au finalizat doar o parte din proiecte. Probabil că pe măsură ce se vor implementa și finaliza proiectele din cadrul măsurilor acreditate recent (ai căror beneficiari au fost producătorii de dimensiuni medii și mici) se vor putea face aprecieri în acest sens.

1.4. Tabloul exploatațiilor agricole din România comparativ cu cele din UE

Exploatațiile agricole românești care au fost beneficiarele potențiale (iar în unele cazuri chiar efective) ale programului SAPARD erau exploatațiile care aveau o anumită putere economică de natură să le permită asigurarea finanțării unor proiecte de investiții, însemnând atât partea de cofinanțare care-i revenea beneficiarului (contribuția privată), cât și pre-finanțarea părții de cofinanțare suportată în final din fonduri publice (europene și naționale). Identificarea precisă a acestor exploatații sau a ponderii lor în agricultura României nu a fost posibilă înaintea implementării programului SAPARD din cauza lipsei informațiilor specifice la nivel de exploatație (pe care le-ar fi oferit un sistem de tipul SIAC, chiar într-o formă rudimentară) sau măcar la nivel de tip de exploatație (pe care l-ar fi oferit o anchetă structurală referitoare la exploatațiile agricole). Nici una din cele două surse nu a fost disponibilă și nu este nici în momentul de față, dar datele colectate de Recensământul agricol 2002 (RGA 2002) au adus anumite clarificări generale privind numărul, natura și specificul exploatațiilor din România și au completat în același timp imaginea zonei rurale cu anumiți indicatori, cum ar fi cei referitori la dimensiunea economică a exploatației sau tipul de activitate (orientarea producției).

Structura agrară a României diferă substanțial de structura medie a vechilor membre (EU15), dar și de media noilor intrate (NMS10), înainte de toate prin numărul deosebit de mare al exploatațiilor, prin dimensiunea fizică redusă și prin dimensiunea economică aflată și mai mult în urmă. (vezi tabelele 5-8)

Tabelul 5: Procentul fermelor pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ)

Stat/e	Predominant rural (%)	Intermediar (%)	Predominant urban (%)	La nivel de stat/e (număr)
România	58.8	41.1	0.1	4.484.890
EU15	36.0	45.4	18.7	6.238.590
NMS10	55.0	42.4	2.6	3.632.000

Sursa: Rural Development in The European Union. Statistical and Economic Information. Report 2006, EU, DG Agri 2006

Tabelul 6: Procentul suprafeței agricole utilizate pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ)

Stat/e	Predominant rural (%)	Intermediar (%)	Predominant urban (%)	La nivel de stat/e (ha)
România	61.1	38.2	0.8	13.930.710
EU15	36.8	49.2	14.0	126.055.410
NMS10	53.5	44.9	1.5	29.977.330

Sursa: Rural Development in The European Union. Statistical and Economic Information. Report 2006, EU, DG Agri 2006

Tabelul 7: Dimensiunea medie fizică a fermelor (ha) pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ)

Stat/e	Predominant rural	Intermediar	Predominant urban	La nivel de stat/e
România	3.2	2.9	24.6	3.1
EU15	20.2	21.5	14.9	20.2
NMS10	8.1	8.8	4.9	8.3

Sursa: Rural Development in The European Union. Statistical and Economic Information. Report 2006, EU, DG Agri 2006

Tabelul 8: Dimensiunea medie economică a fermelor (ESU) pe tipuri de regiuni (nivelul district/județ)

Stat/e	Predominant rural	Intermediar	Predominant urban	La nivel de stat/e
România	1.2	1.1	7.9	1.1
EU15	15.9	24.7	27.0	20.7
NMS10	3.5	3.6	3.1	3.5

Sursa: Rural Development in The European Union. Statistical and Economic Information. Report 2006, EU, DG Agri 2006

O descriere a structurilor românești, care să asigure o comparabilitate cu descrierea standard a UE, trebuie să cuprindă patru dimensiuni principale:

- § ocuparea în agricultură;
- § utilizarea terenurilor;
- § deținerea animalelor;
- § structura exploatațiilor.

Fiecare dimensiune luată separat pune în evidență specificul agriculturii românești, sintetizat în întârzierea modernizării sectorului. Combinarea celor patru dimensiuni, atunci când este posibilă, face ușor de înțeles structura agricolă națională. Cea mai relevantă dintre ele pentru înțelegerea ansamblului activităților agricole rămâne gruparea exploatațiilor pe clase de mărime (la nivel fizic, după suprafața agricolă utilizată).

O metodă utilizată curent de prezentare a structurilor agricole este cea care grupează exploatațiile după orientarea de producție (specializarea), propunând grupe relevante pentru spațiul european.

Totuși relația cu piața a exploatațiilor (realizată direct sau prin intermediari de genul cooperativelor/grupurilor de producători) nu este în general surprinsă riguros de recensămintele

agricole, ci doar de anchetele structurale. Informația poate fi suplinită de anchete specifice (care devin relevante dacă eșantioanele sunt reprezentative). Combinarea mai multor surse este însă o operațiune delicată, grevând asupra credibilității rezultatelor.

Caracterul țărănesc al exploatațiilor de subzistență și semi-subzistență, dominante după retrocedarea proprietăților funciare din 1991, a fost evident chiar dacă nu și studiat în amănunt pentru a identifica cele mai potrivite căi de îndrumare a exploatațiilor nou apărute spre o mai bună integrare în economia de piață.

Înainte de toate este utilă evidențierea diferențelor dintre cele două entități: specificul gospodăriei țărănești este dat în principal de integrarea incompletă pe piețe, piețe care la rândul lor sunt imperfecte. Pentru gospodăriile țărănești piețele produselor agricole și cele ale input-urilor nu sunt esențiale, câtă vreme autoconsumul este preponderent; piețele de capital și a pământului sunt fragmentate sau inexistente; piața informațiilor și cunoștințelor le oferă un acces limitat la tehnologii și informații de piață; iar piața muncii le limitează utilizarea forței de muncă proprii. O abordare cu șanse de succes a transformării țărănilor în fermieri trebuie să aibă în vedere toate aceste dimensiuni ale problemei agriculturii țărănești. În lipsa unui program coerent care să concentreze fondurile către acest obiectiv, este puțin probabil că se vor obține rezultate spectaculoase.

Principala dificultate vine din dimensiunile segmentului de agricultură țărănească asupra căruia trebuie acționat. O tipologie a celor 4,4 milioane de exploatații individuale (care dețin 8,4 milioane ha, însemnând peste jumătate din suprafața agricolă a țării) arată că gospodăriile țărănești dețin cea mai mare parte a terenului agricol, deși este semnalată și prezența fermelor familiale (92 mii, care produc în principal pentru piață).

Asupra celor două categorii de gospodării țărănești identificate pornind de la datele recensământului agricol (RGA) din 2002, vor trebui aplicate strategii diferite: celor „autarhice” (circa 3,4 milioane) li s-ar putea aplica o strategie de tipul rentei viagere sau pensionării timpurii, iar celor de „semi-subzistență” (aproape 1 milion) o strategie de alocare de sume nerambursabile pentru sprijinirea investițiilor și schimbarea tehnologiilor.

1.4.1. Tabloul exploatațiilor agricole conform Recensământului General Agricol din 2002

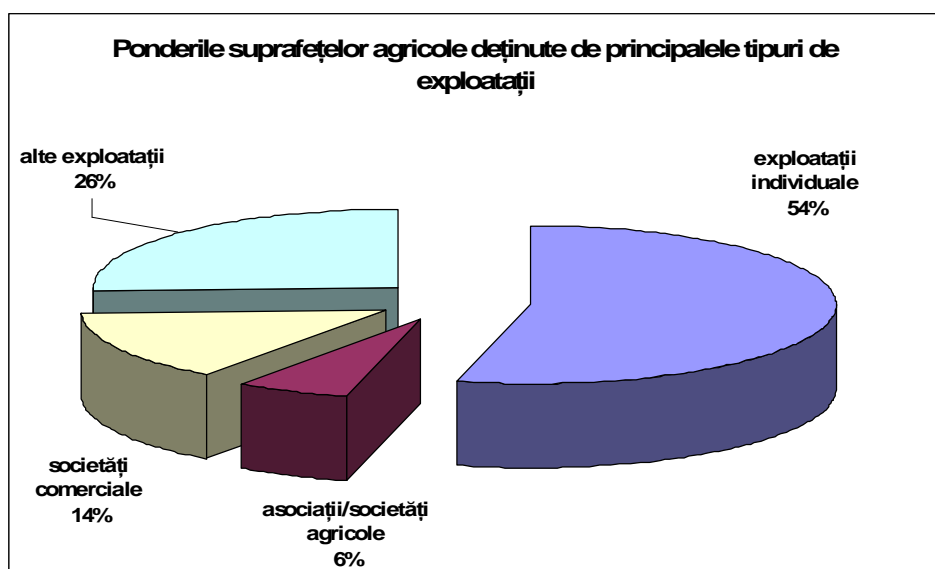
Deși la prima vedere una din cele mai spectaculoase noutăți aduse de rezultatele RGA 2002 a fost ponderea peste așteptări (circa 45%) a suprafețelor deținute de exploatațiile de mari dimensiuni cu personalitate juridică (societăți comerciale, societăți agricole de natură cooperatistă, unități ale administrației publice), din perspectiva caracterizării structurii agriculturii românești, mai importantă se poate dovedi informația pe care datele recensământului o aduce asupra integrării pe piață a agriculturii practicate în exploatațiile individuale, fără personalitate juridică, deoarece acolo se află potențialul încă nevalorificat al dezvoltării zonei rurale.

Prin cele două grafice care urmează (figurile 2 și 3) se încearcă surprinderea sugestivă a caracterului dual al agriculturii românești, pe de o parte, și importanța cu totul specială a agriculturii de subzistență, pe de altă parte.

Figura 2 prezintă magnitudinea principalelor categorii de exploatații înregistrate de RGA (pe baza suprafeței deținute):

- exploatații individuale, pe 54% din suprafață;
- societăți comerciale, pe 14% din suprafață;
- asociații/societăți agricole, pe 6% din suprafață;
- alte exploatații, pe 26% din suprafață.

Figura 2: Ponderile suprafețelor agricole deținute de principalele tipuri de exploatații

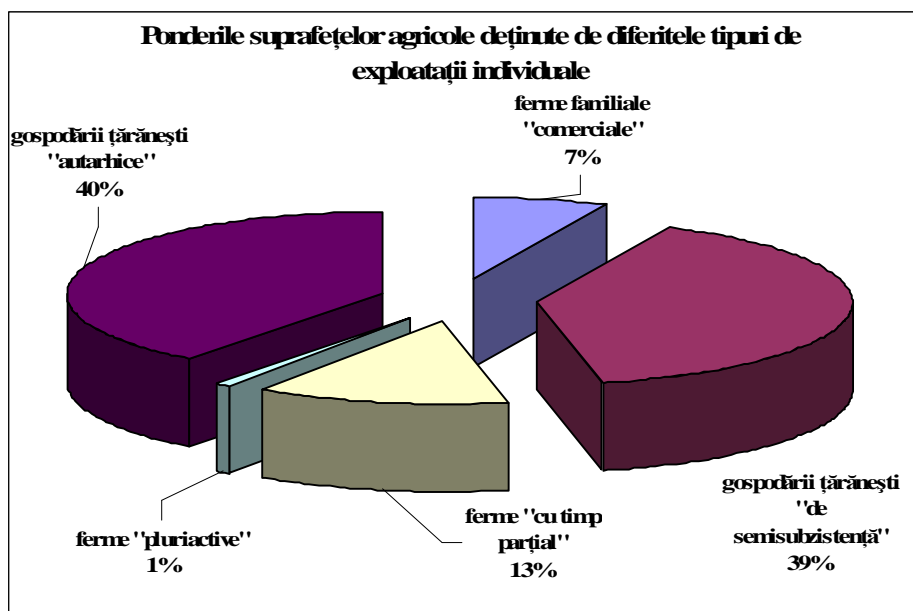
Sursa: După datele din Recensământul general agricol 2002. Date generale, INS 2004

Figura 3 combină informația din răspunsurile la mai multe întrebări ale chestionarului RGA și propune un tablou al exploatațiilor individuale (din perspectiva relațiilor cu piața), introducând următoarele categorii de exploatații:

- gospodării țărănești autarhice (de subzistență), pe 40% din suprafața celor individuale;
- gospodării țărănești de semi-subzistență, pe 39% din suprafață;
- ferme familiale comerciale, pe 7% din suprafață;
- ferme cu timp parțial, pe 13% din suprafață;
- ferme pluriactive, pe 1% din suprafață.

Caracterul țărănesc al exploatațiilor de semi-subzistență este o chestiune importantă pentru măsurile de intervenție asupra acestui tip de exploatație în efortul de a le integra pe piețe, iar acțiunea statului trebuie să se concentreze nu numai asupra sprijinului pentru investiții în respectivele exploatații (prin facilitarea creditelor și prin programe gen Sapard), ci și asupra reglementării piețelor agricole (ale outputurilor și ale inputurilor) pentru a asigura o funcționare normală a acestora și un cadru stabil pentru încurajarea deciziei de a investi a exploatațiilor potențial viabile.

Figura 3: Ponderile suprafețelor agricole deținute de diferitele tipuri de exploatații individuale

Sursa: Prelucrare după Recensământul general agricol 2002. Date generale, INS 2004

2. Experiența noilor state membre UE în derularea fondurilor de dezvoltare rurală (Polonia și Ungaria)

Regulamentul Consiliului 1257/1999 propunea 22 de măsuri ce pot fi implementate de statele membre prin Programele de dezvoltare rurală, singura măsură obligatorie pentru toate statele fiind cea referitoare la agro-mediu. Suma alocată pentru toate instrumentele financiare de dezvoltare rurală se ridică la 64,4 miliarde euro pentru perioada 2000-2006. Secțiunea Garantare a FEOGA acopera 60% din buget astfel: 51% direct pentru UE-15 și 9% prin Instrumentul Temporar pentru Dezvoltare Rurală (TRDI) pentru sprijinirea noilor state membre pe perioada 2004-2006. Secțiunea Orientare are o pondere de 35% din buget, iar SAPARD-ul în jur de 5%.

Contribuția UE în cadrul SAPARD pentru 8 din noile state membre¹⁸ conform alocărilor pentru perioada 2000-2006 s-a concentrat în principal pe procesarea și marketingul produselor agricole (33% din angajamente), infrastructură rurală (28,9%), investiții în exploatații agricole (23,1%) și diversificarea activităților (9%), celelalte măsuri având o pondere mult mai mică.

Dintre noile state membre (NMS) am ales ca exemplificare Polonia și Ungaria. Astfel, Polonia a concentrat fondurile în principal pentru infrastructura rurală (41,8%) și procesarea și marketingul produselor agricole (35%), dar și pentru investiții în holdinguri agricole (13,2%) și diversificarea activităților (9,1%). (vezi tabelele 9-10).

Tabelul 9: Planificare financiară pentru perioada 2000-2006 în Polonia (mii euro)

Tipul instrumentului	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000-2006
FEOGA- Orientare	-	-	-	-	278.636	398.156	515.897	1.192.689
FEOGA- Garantare	-	-	-	-	-	-	-	-
SAPARD	171.570	175.057	179.874	182.908	-	-	-	709.410
TRDI	-	-	-	-	862.400	961.000	1.043.000	2.866.400
Total	171570	175.057	179.874	182.908	1.141.036	1.359.156	1.558.897	4.768.499

Sursa: „Rural development in the EU – Statistical and economic information” 2006, DG Agri

Tabelul 10: Sumele cheltuite pentru dezvoltare rurală în Polonia (mii euro)

Tipul instrumentului	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000-2005	Plăți/ plan financiar
FEOGA- Orientare	-	-	-	-	119.269	137.048	n.a.	256.317	21%
FEOGA- Garantare	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SAPARD	0	0	42.035	99.712	193.116	339.077	n.a.	673.939	95%
TRDI	-	-	-	-	286.640	662.101	n.a.	948.741	33%
Total	0	0	42.035	99.712	599.025	1.138.226	n.a.	1.878.997	39%

Sursa: „Rural development in the EU – Statistical and economic information” 2006, DG Agri

Ungaria a alocat fondurile în principal pentru investiții în exploatații agricole (38,3%), procesarea și marketingul produselor agricole, infrastructura rurală (22,2%) și renovarea satelor și protejarea moștenirii culturale (8,8%). Vezi tabel 11-12

Tabelul 11: Planificare financiară pentru perioada 2000-2006 în Ungaria (mii euro)

Tipul instrumentului	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000-2006
FEOGA- Orientare	-	-	-	-	73.137	104.415	135.277	312.829
FEOGA- Garantare	-	-	-	-	-	-	-	-
SAPARD	38.705	39.492	40.579	41.263	-	-	-	160.039
TRDI	-	-	-	-	181.200	201.900	219.200	602.300

¹⁸ Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovenia, Slovacia, Ungaria

Institutul European din România – Studii de strategie și politici

Total	38.705	39.492	40.579	41.263	254.337	306.315	354.477	1.075.168

Sursa: „Rural development in the EU – Statistical and economic information” 2006, DG Agri

Tabelul 12: Sumele cheltuite pentru dezvoltare rurală în Ungaria (mii euro)

Tipul instrumentului	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000-2005	Plăți/cf. plan
FEOGA- Orientare	-	-	-	-	31.283	42.842	n.a.	74.125	24%
FEOGA- Garantare	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SAPARD	0	0	9.483	0	26.190	108.585	n.a.	144.257	90%
TRDI	-	-	-	-	60.230	136.381	n.a.	196.611	33%
Total	0	0	9.483	0	117.703	287.807	n.a.	414.993	39%

Sursa: „Rural development in the EU – Statistical and economic information” 2006, DG Agri

În cadrul Programului de dezvoltare rurală al Poloniei pentru 2004-2006 s-au implementat opt măsuri pentru care a fost alocat un buget de aproximativ 2,7 miliarde euro din fonduri europene și contribuție națională. De asemenea, aproximativ 845 milioane euro au fost prevăzuți pentru plățile naționale complementare și pentru finanțarea SAPARD, conform tabelului 13.

Tabelul 13: Bugetul alocat prin Planul de dezvoltare rurală 2004-2006 (Polonia)

Nr. crt.	Măsuri	Buget alocat milioane euro
1	Pensionare timpurie	640,5
2	Sprrijin pentru fermele de semi-subsistență	376,3
3	Sprrijin pentru exploatațiile agricole în zonele defavorizate	976,8
4	Sprrijin pentru agro-mediul și bunăstarea animală	348,9
5	Împădurirea terenului agricol	101,8
6	Sprrijin pentru adaptarea exploatațiilor agricole la standardele UE	243,4
7	Sprrijin pentru grupurile de producători	25,4
8	Asistență tehnică	34,0
9	Plăți pe suprafață complementare	705,3
10	Proiecte în cadrul Reglementării CE nr. 1268/1999	140,0
	Total	3.592

Sursa: „Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture – year after accession”, ARMA, Varșovia, 2006

Pentru Măsura 1 „Pensionare timpurie” până la data de 30 iunie 2006 se primiseră aproximativ 29.000 cereri, în timp ce pentru Măsura 2 „Sprrijin pentru fermele de subsistență” s-au primit în jur de 120.000 cereri, care corespund unei valori de 603.680,5 PLN (aproximativ 185 mii euro). Cererile (710.216 cereri LFA) privind zonele defavorizate au acoperit o suprafață însumată de 6.496,6 mii ha.

Măsura 4 „Sprijin pentru agro-mediu și bunăstarea animală” a fost defalcată în mai multe pachete, dintre care în 2004 a fost implementat doar cel privind agricultura ecologică (în cadrul căreia s-au primit un număr de cereri mai mare cu 56% decât numărul de ferme ecologice certificate în 2003) pentru care s-au plătit pentru primul an de implementare 33,9 mil. PLN (1,03 mil. euro).

Prin măsura 6 „Sprijin pentru adaptarea exploatațiilor agricole la standardele UE” în anul 2005 au fost depuse 73.900 de cereri pentru 2.613 mil. PLN (aproximativ 800 mil euro).

Contribuția alocată de CE pentru Planul de dezvoltare rurală al Ungariei pentru perioada 2004-2006 a fost de 602,3 milioane euro, bugetul total fiind defalcat pe măsuri în tabelul 14. Comparativ cu Polonia care a prevăzut pentru plățile naționale complementare și pentru finanțarea SAPARD 24% din total fonduri, Ungaria a alocat doar 8%.

Tabelul 14: Bugetul alocat prin Planul de dezvoltare rurală 2004-2006 (Ungaria)

Nr. crt.	Măsuri	Buget alocat milioane euro
1	Agro-mediu	434,26
2	Adaptarea la standardele UE	84,78
3	Împădurire	79,67
4	Ferme de semi-subsistență	3,82
5	Sprijinirea grupurilor de producători	28,37
6	Pensionare timpurie	0,00
7	Zone defavorizate	26,49
8	Asistență tehnică	37,50
9	<i>Plăți pe suprafață complementare</i>	39,21
10	<i>Proiecte în cadrul Reglementării CE nr. 1268/1999</i>	20,01
	Total	754,14

Sursa: „National Rural Development Plan for the EAGGF Guarantee Section Measures – final version with modification 2004 and results of communication procedure 2006”, Hungary

Ungaria a alocat peste jumătate din bugetul Planului de dezvoltare rurală pentru 2004-2006 pentru Măsura „Agro-mediu” (57,5%), dar nu a prevăzut fonduri pentru Măsura „Pensionare timpurie”. De asemenea, pentru măsurile „Adaptarea la standardele UE” a alocat peste 11%, pentru măsurile de împădurire peste 10% iar pentru „Ferme de semi-subsistență” a alocat doar 0,5%.

Partea II

3. Sprijinul acordat zonelor rurale prin Politica Agricolă Comună

Reforma politicii agricole comune din iunie 2003 și aprilie 2004 a introdus schimbări majore, care ar putea avea consecințe semnificative asupra economiilor rurale de pe întregul teritoriu rural al Uniunii Europene, în ceea ce privește modelele de producție agricolă, metodele de gestionare a terenurilor și de ocupare a forței de muncă, precum și, într-un sens mai larg, asupra condițiilor socio-economice din aceste zone rurale. Din acest motiv politica de dezvoltare rurală a devenit din ce în ce mai importantă, UE alocând sume semnificative în acest scop în ultimii ani. Regulamentul Consiliului 1290/2005 privind finanțarea politicii agricole comune a creat cadrul legislativ pentru înființarea a două fonduri europene pentru agricultură și anume FEOGA (Fondul European de Garantare Agricolă), destinat finanțării măsurilor din pilonul 1 (politicile de piață) și FEADR (Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală) pentru finanțarea programelor de dezvoltare rurală din cadrul pilonului al II-lea al Politicii Agricole Comune. FEADR contribuie la promovarea unei dezvoltări rurale durabile în întreaga Comunitate, venind în completarea politicilor de piață și de susținere a veniturilor aplicate în cadrul politicii agricole comune, al politicii de coeziune și al politicii comune în domeniul pescuitului. Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR) va putea fi accesibil României după integrarea în Uniunea Europeană.

3.1. Cadrul european al politicii de dezvoltare rurală

Regulamentul Consiliului 1698/2005 din 20 septembrie 2005, reglementează sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală iar Decizia Consiliului din 20 februarie 2006 (144/EC) furnizează liniile directoare pentru dezvoltare rurală pentru perioada 2007-2013.

Ghidul strategic comunitar pentru programarea dezvoltării rurale în perioada 2007-2013 definește scopurile Politicii Agricole Comune în ceea ce privește dezvoltarea rurală și fixează prioritățile dezvoltării rurale pentru respectiva perioadă. Dezideratele dezvoltării rurale sunt practic datorate schimbărilor PAC și anume:

- dezvoltarea rurală devine la fel de importantă ca politica de piață (proporția de finanțare dintre cei doi piloni fiind în creștere pentru pilonul II-dezvoltare rurală);
- rolul multifuncțional pe care-l joacă fermele în modelul european de agricultură (vezi caseta 1);
- deviza noii perioade de finanțare: “o puternică performanță economică merge mână în mână cu o utilizare durabilă a resurselor naturale”;
- politicile de dezvoltare rurală se concentrează pe trei zone cheie: economia agroalimentară, mediul înconjurător și economia rurală în sens larg;
- politica de dezvoltare rurală contribuie la dezvoltare durabilă a teritoriului european, prin sprijinul pe care îl oferă zonelor rurale în atingerea potențialului lor de locuri atractive pentru investiții, muncă și viață.

Caseta 1
Modelul european de agricultură

Conceptul a fost definit formal în 1997 într-o perioadă de provocări noi pentru agricultura europeană, legate în principal de:

- extinderea UE spre țările central și est europene;*
- constrângerile financiare interne.*

Modelul european de agricultură cuprinde un set de valori împărtășite de statele membre ale UE. Încă de la început modelul a inclus continuarea reformei PAC începute în 1992, așteptările fiind spre adâncirea acestora pentru obținerea unor soluții viabile, cu precădere din perspectivă economică dar acceptabile social. Ulterior, aprobarea pachetului de reforme Agenda 2000 a propus ca ideal al agriculturii UE o agricultură multifuncțională, durabilă, competitivă și acoperind întreaga Europă, care să fie capabilă să mențină peisajele, să conserve natura și să aducă o contribuție cheie la vitalitatea vieții rurale, răspunzând în același timp îngrijorărilor consumatorilor și cererilor privind calitatea și siguranța alimentelor, protecția mediului și bunăstarea animalelor.

Decizia din 2003 de continuare a reformelor a reîntărit principiile modelului european de agricultură, iar aprobarea cadrului financiar pentru perioada 2007-2013 i-a asigurat resursele.

Sintetic, modelul presupune o agricultură durabilă din punct de vedere economic, ecologic și social, având în centrul său conceptul de multi-funcționalitate. În marea majoritate a țărilor europene fermele familiale reprezintă elementul cheie în îndeplinirea obiectivelor modelului, chiar dacă există diferențe între statele membre în ceea ce privește sistemele de producție, dimensiunea fermelor și condițiile naturale, ca și în ceea ce privește costurile de producție.

Dincolo de provocările curente cărora PAC trebuie să le facă față, inclusiv necesitatea simplificării și descentralizării, orientarea spre piață a agriculturii europene rămâne un fapt asumat de ultimele reforme, iar decuplarea sprijinului direct acordat fermierilor le dă acestora o mai mare libertate în luarea deciziilor de producție, pentru respectarea principiului conform căruia fermierii trebuie să producă în funcție de cerințele pieței. Pe fondul creșterii în ultimii ani a dimensiunii medii a fermei în statele membre, rolul forțelor pieței și al dezvoltărilor tehnologice devine tot mai important.

Totuși, posibilitățile schimbărilor structurale sunt diferite în diferitele zone ale Europei. În numeroase zone nevoia creșterii producției agricole rămâne o preocupare, ceea ce face ca încurajarea fermierilor pentru adoptarea de noi tehnologii și de inovații, ca și pentru realizarea de investiții să fie esențială. În promovarea acestor acțiuni, și în general a dezvoltării spațiului rural, măsurile de dezvoltare rurală sunt de o importanță deosebită.

Sursa: The European Model of Agriculture – Challenges Ahead. A Background Paper for the Meeting of Ministers of Agriculture in Oulu 26.9.2006

Prioritățile dezvoltării rurale în perioada 2007-2013 și acțiunile cheie corespunzătoare sunt:

- îmbunătățirea competitivității sectoarelor agricol și forestier;
- îmbunătățirea mediului înconjurător și a peisajelor;
- îmbunătățirea calității vieții în zonele rurale și încurajarea diversificării;
- creșterea capacității locale pentru ocupare și diversificare.

FEADR este un instrument care nu acționează de sine stătător, ci intervine în completarea acțiunilor naționale, regionale și locale, contribuind la realizarea priorităților Comunității. Ajutorul acordat în cadrul FEADR trebuie să fie compatibil cu obiectivele de coeziune economică și socială și cu cele ale Instrumentului de sprijin comunitar în domeniul pescuitului și cu măsurile finanțate de Fondul European Agricol de Garantare.

Pentru primele trei axe¹⁹ Regulamentul propune un “meniu” cu 37 de măsuri²⁰ (16 + 13 + 8), din care fiecare stat membru alege ceea ce i se potrivește, axa LEADER oferind cadrul general și modalitățile de acțiune la nivelul comunităților locale. Principalele măsuri puse la dispoziția statului membru sunt:

Pentru Axa 1: *Îmbunătățirea competitivității sectoarelor agricol și forestier:*

1. Măsuri pentru diseminarea cunoștințelor și îmbunătățirea potențialului uman, prin:

- formare profesională și acțiuni de informare (inclusiv diseminarea cunoștințelor științifice și a practicilor inovatoare);
- instalarea tinerilor fermieri;
- pensionarea timpurie a fermierilor și a muncitorilor agricoli;
- utilizarea serviciilor de consiliere de către fermieri și de către proprietarii de pădure;
- instituirea unor servicii de administrare, sprijin și consiliere a fermelor, precum și a unor servicii de consiliere în sectorul forestier.

2. Măsuri de restructurare și dezvoltare a capitalului fizic, precum și de promovare a inovației, prin:

- modernizarea exploatațiilor agricole;
- îmbunătățirea valorii economice a pădurilor;
- creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere;
- cooperarea pentru realizarea de noi produse, procese și tehnologii în sectoarele agricol, alimentar și forestier;
- îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii necesare evoluției și adaptării sectoarelor agricol și forestier;
- refacerea potențialului de producție agricolă afectat de catastrofe naturale și instituirea unor acțiuni de prevenire corespunzătoare.

3. Măsuri pentru îmbunătățirea calității producției și a produselor agricole prin:

- sprijinirea fermierilor în vederea adaptării la standardele impuse, adoptate pe baza legislației comunitare;
- încurajarea fermierilor să participe la schemele de calitate alimentară;

¹⁹ „axă”: un grup coerent de măsuri cu obiective specifice care rezultă direct din punerea în aplicare a acestora și contribuie la realizarea unuia sau a mai multor obiective.

²⁰ „măsură”: un ansamblu de operațiuni care contribuie la punerea în aplicare a unei axe

- sprijinirea grupurilor de producători în activitățile de informare și promovare pentru produsele care fac obiectul unor scheme de calitate alimentară.

4. Măsuri tranzitorii pentru Republica Cehă, Estonia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, Slovenia și Slovacia, în ceea ce privește:

- sprijinirea exploatațiilor agricole de semisubzistență în curs de restructurare;
- sprijinirea constituirii grupurilor de producători.

Pentru Axa 2: *Îmbunătățirea mediului și a spațiului rural*

1. Măsurile privind utilizarea durabilă a terenurilor agricole, prin:

- plăți pentru fermierii din zonele montane pentru a compensa handicapurile naturale;
- plăți pentru agricultorii din zonele care prezintă handicapuri, altele decât zonele montane;
- plăți Natura 2000 și plăți aferente Directivei 2000/60/CE;
- plăți de agro-mediu;
- plăți pentru bunăstarea animalelor;
- sprijin pentru investiții neproductive;

2. Măsurile privind utilizarea durabilă a terenurilor forestiere, prin:

- sprijin pentru prima împădurire a terenurilor agricole;
- sprijin pentru prima instalare a sistemelor agro-forestiere pe terenuri agricole;
- sprijin pentru prima împădurire a terenurilor neagricole;
- plăți Natura 2000;
- plăți de silvo-mediu;
- sprijin pentru reconstituirea potentialului forestier și adoptarea unor măsuri de prevenire;
- sprijin pentru investiții neproductive.

Pentru Axa 3: *Calitatea vieții în mediul rural și diversificarea economiei rurale*

1. Măsuri de diversificare a economiei rurale, în special:

- diversificarea spre activități neagricole;
- sprijinul pentru înființarea și dezvoltarea micro-întreprinderilor, pentru promovarea spiritului întreprinzător și consolidarea mediului economic;
- promovarea activităților turistice.

2. Măsuri de îmbunătățire a calității vieții în mediul rural:

- servicii de bază pentru economie și pentru populația rurală;

- renovarea și dezvoltarea satelor;
- conservarea și punerea în valoare a patrimoniului rural.

3. O măsură pentru asigurarea formării și informării agenților economici din domeniile care intră sub incidența axei 3.

4. O măsură privind dobândirea de competențe și animarea în vederea elaborării și punerii în aplicare a unei strategii locale de dezvoltare.

Pentru a patra axă: “*Leader*” se are în vedere abordarea pe bază de:

- Strategii locale de dezvoltare pe zone rurale clar definite la nivel subregional;
- Parteneriate public-private la nivel local, („grupuri de acțiune locală”);
- O abordare ascendentă în elaborarea și punerea în aplicare a strategiilor locale de dezvoltare;
- O abordare conceptuală și implementarea multisectorială a strategiilor, bazate pe interacțiunea dintre actorii și proiectele din diverse sectoare ale economiei locale;
- Punerea în aplicare a unor abordări inovatoare;
- Punerea în aplicare a unor proiecte de cooperare;
- Incurajarea și interconectarea parteneriatelor locale.

3.2. Principalele coordonate ale Planului Strategic și Programul Național de Dezvoltare Rurală

Conform R.C. 1698/2005 fiecare stat membru trebuie să prezinte un plan strategic național luând în considerare orientările strategice ale Comunității, prioritățile acțiunii FEADR și ale statului membru în cauză, obiectivele specifice ale acestora și planificarea financiară (contribuția FEADR și celelalte resurse financiare). Planul strategic național reprezintă un instrument de referință pentru elaborarea programării²¹ FEADR fiind pus în aplicare prin programele de dezvoltare rurală. Acestea trebuie să conțină: evaluarea situației economice, sociale și ecologice și a posibilităților de dezvoltare, strategia adoptată pentru acțiunea comună a Comunității și a statului membru în cauză și compatibilitatea opțiunilor alese cu orientările strategice comunitare, prioritățile tematice și teritoriale de dezvoltare rurală pentru fiecare axă, inclusiv principalele obiective cuantificate și indicatorii de monitorizare și evaluare adecvați, o listă cu programele de dezvoltare rurală care pun în aplicare planul strategic național și defalcarea orientativă a resurselor FEADR pe programe, mijloacele prin care se asigură coordonarea cu celelalte instrumente ale politicii agricole comune, FEDER, FSE, FC, Instrumentul de sprijin comunitar în domeniul pescuitului și după caz, bugetul care contribuie la realizarea obiectivului „convergență”.

²¹ „programare” reprezintă procesul de organizare, de luare a deciziilor și de finanțare, efectuat în mai multe etape, care urmărește să pună în aplicare, pe o bază multianuală, acțiunea comună a Comunității și a statelor membre pentru a realiza obiectivele prioritare ale FEADR.

Statul membru poate prezenta fie un program unic care să acopere întregul său teritoriu, fie o serie de programe regionale. Statele membre care au optat pentru programe regionale pot să prezinte, de asemenea, spre aprobare, un cadru național care să conțină elementele comune ale programelor în cauză. Programul de dezvoltare rurală trebuie să conțină:

- analiză a situației, subliniind punctele tari și punctele slabe, strategia aleasă pentru a le face față și evaluarea ex ante;
- justificare a priorităților alese ținând seama de orientările strategice comunitare și de planul strategic național, precum și impactul estimat conform evaluării ex ante;
- informații privind axele și măsurile propuse pentru fiecare axă, precum și o descriere a acestora, în special obiectivele specifice care pot fi verificate și indicatorii care permit măsurarea progresului, eficienței și eficacității programului;
- un plan de finanțare, care să includă sursele și cuantumul acestora.

Ținând cont de prevederile legale, România a ales pentru Axa 1, zece măsuri, pentru axa 2, patru măsuri, și pentru axa 3, cinci măsuri. Din totalul fondurilor FEADR de 8,022 miliarde Euro pentru perioada 2007-2013, va utiliza 20% pentru plățile directe iar restul de 7,5 miliarde vor fi alocați dezvoltării rurale, 45% pentru axa 1, 25% pentru axa 2, 30% pentru axa 3. (vezi tabelul 15)

Tabelul 15: Măsurile, alocarea financiară și beneficiarii FEADR

Măsuri	% finanțare buget UE+național	Beneficiari
Axa 1: Creșterea competitivității produselor agricole și silvice 45% din total, 3,25 miliarde EURO		
Investiții pentru modernizarea exploatașilor agricole	max 65%	Producători agricoli (fermieri), persoane fizice sau juridice, care pot asigura cofinanțarea privată de 50% din cheltuielile eligibile (40% în cazul tinerilor, fermierilor din zona montană și din zonele cu handicap)
Investiții pentru înființarea unităților de procesare a produselor agricole și modernizarea unităților silvice	max 50%	Microîntreprinderi și IMM din sectorul agricol și silvic
Sprijin pentru fermele de semisubzistență	1500 Euro/an/ferma	Fermele de semi-subzistență (urmând a fi definite) care prezintă un plan de afaceri prin care demonstrează viabilitatea viitoare a exploatașiei
Investiții pentru modernizarea infrastructurii agricole și silvice	100%	Producători agricoli, asociații ale acestora, consilii locale, proprietari de păduri și asociații ale acestora
Sprijin pentru înființarea grupurilor de producători	100%	Grupuri de producători legal constituite și recunoscute înainte de 31 decembrie 2013
Instruirea și pregătirea profesională a producătorilor agricoli și silvici	100%	Beneficiari finali din sectorul agricol: -producători agricoli (fermieri), persoane fizice sau juridice; -angajați din agricultură și industria alimentară și de prelucrare a lemnului
Sprijin pentru tinerii fermieri și instalarea lor în mediul rural	100%	Tineri sub 40 ani, pentru prima dată deținători de exploatașie, cu calificare adecvată și care prezintă un plan de afaceri care prevede investiții (verificare după 3 ani)
Sprijin pentru pensionarea anticipată	100%	Proprietari de terenuri care au peste 55 ani și practică agricultura

Institutul European din România – Studii de strategie și politici

Masuri	% finanțare buget UE+național	Beneficiari
		de cel puțin 10 ani, care încetează definitiv activitatea agricolă comercială și care își transferă proprietățile către tineri
Servicii de consiliere agricolă și silvică	100%, max 1500% Euro/ferma	Muncitori agricoli de peste 55 ani, care au contribuit la un plan de ajutor social și care au lucrat minimum 2 ani din ultimii 4 într-o exploatare care urmează să fie cedată
Investiții pentru creșterea eficienței economice a pădurilor	max 60%	Beneficiari finali din sectorul agricol: producători agricoli (fermieri), persoane fizice sau juridice
Axa 2: Îmbunătățirea mediului și a spațiului rural <i>25% din total, 1,8 miliarde Euro</i>		
Sprijin pe suprafață pentru zonele defavorizate natural (zona montană)	100%	Proprietari de păduri și asociații ale acestora
Sprijin pe suprafață pentru agromediu (pajisti, agricultură ecologică)	100%	Utilizatori de terenuri agricole
Sprijin pentru prima împădurire a terenului agricol	80%	Utilizatori de terenuri agricole
Sprijin pentru prima împădurire a terenului neagricol	70%	Detinători de terenuri agricole și asociații ale acestora
Axa 3: Îmbunătățirea calității vieții în mediul rural <i>27,5 % din total, 2,12 miliarde Euro</i>		
Investiții pentru dezvoltarea de Activități non-agricole	50%	Detinători de terenuri neagricole și asociații ale acestora
Investiții pentru înființarea și dezvoltarea de micro-întreprinderi	max 65%	Membrii gospodăriilor agricole
Investiții pentru dezvoltarea turismului rural	max 65%	Micro-întreprinderi
Investiții pentru renovarea satelor	100%	Fermieri și agenți economici
Sprijin pentru organizarea și dezvoltarea parteneriatelor public-private - LEADER	100%	Consilii locale
Axa 4: LEADER <i>2,5% din total, 180,5 milioane Euro</i>		
Cheltuieli de funcționare ale grupurilor de acțiune locală (GAL)	100%	Organizații publice și private
Sprijin pentru implementarea proiectelor incluse în strategiile de dezvoltare locală	100%	Grupuri de acțiune locală
		Comunități locale, structuri publice și private

Sursa: după Planul național strategic și PNDR

O scurtă analiză comparativă a măsurilor aplicabile prin programele de dezvoltare rurală în statele membre UE conform reglementărilor în vigoare, relevă faptul că acestea sunt în mare parte similare cu măsurile implementate prin programul SAPARD din România. De asemenea, măsurile selectate de România sunt în multe din cazuri o continuare a măsurilor implementate prin SAPARD. Comparativ cu programul SAPARD după integrare sumele care se vor derula

pentru dezvoltare rurală vor fi de circa 6 ori mai mari, iar beneficiarii vor fi mai diversi și vor include fermierii mici, asociațiile de fermieri, tinerii fermieri, întreprinderile mici și mijlocii din sectorul agricol și silvic (dar și din servicii și mica industrie), unitățile de procesare, proprietarii de păduri, agricultorii din zona de munte și consiliile locale, metodologia de accesare a fondurilor fiind mai simplă decât în cazul SAPARD.

Evaluările preliminare ale MAPDR estimează că:

- ar putea primi sprijin circa 85.000 de ferme mici ce pot primi 1.500 euro/ an, timp de 3 ani, dacă își fac un plan de modernizare (sprijin pentru ferme de semi-subzistență);
- 16.000 de exploatații agricole ar putea primi în jur de 70.000 euro/ proiect (sprijin pentru modernizarea exploatațiilor agricole);
- fermierii sub 40 de ani ar putea primi până la 40.000 Euro/ fermă pentru înființarea de ferme pe bază de proiecte;
- 750 de grupuri de producători ar putea primi circa 250.000 euro/ proiect pentru sprijinirea înființării acestora;
- vor putea fi instruiți 140.000 de fermieri (măsura de formare profesională și informare);
- circa 370.000 de fermieri vor primi suplimentar între 25 și 250 euro/ hectar/ an ca sprijin pe suprafață pentru zonele defavorizate, în principal zona de munte;
- fermierii vor putea primi sprijin pentru pajiști și fânețe (circa 95 euro/ hectar/ an);
- 36.000 de hectare vor beneficia de fonduri de 5.000 euro/ hectar ca și sprijin pentru prima împădurire a terenului agricol;
- circa 19.000 de beneficiari ar putea primi 10.000 euro/ proiect pentru diversificarea activităților neagricole (meșteșuguri, artizanat, produse tradiționale, turism rural);
- circa 3.800 de mici întreprinderi vor putea fi finanțate cu 20.000 euro/ proiect pentru investiții în mici întreprinderi la țară – frizerii, reparații de utilaje agricole etc;
- circa 1.200 de consilii locale vor primi câte 1 milion de euro pentru drumuri comunale, canalizare, restaurarea construcțiilor cu valoare istorică și culturală în cadrul măsurii de renovare a satelor.

3.3. O tipologie a exploatațiilor în funcție de orientarea producției și dimensiunea economică a acestora

Cunoașterea cu acuratețe a situației exploatațiilor din punct de vedere al specializării acestora este utilă în încadrarea sectorului agricol al unei anumite țări membre a UE în tabloul de ansamblu al agriculturii europene și înțelegerea specificului fiecăreia în diversitatea implicită modelului european. Dacă această clasificare este completată și cu informația pe grupe de dimensiune economică, atunci ea devine direct utilizabilă pentru dimensionarea sprijinului pentru investiții în exploatații (la nivel de submăsură).

O tipologie a exploatațiilor românești după orientarea producției și după dimensiunea economică, realizată de Eurostat pe baza datelor RGA 2002, pune în evidență următoarea situație:

- fermele mari în termenii dimensiunii economice, peste 40 ESU²², sunt specializate cu precădere în culturi cerealiere, oleaginoase și proteice;
- fermele minuscule (gospodăriile), mai mici de 1 ESU, sunt “specializate” în granivore (păsări, porci) și combinații de animale și culturi de câmp;
- fermele de semi-subzistență, între 1 și 40 ESU, sunt specializate în creșterea de porci, păsări, uneori în combinație cu diverse culturi (la capătul de jos al intervalului) și specializate pe fructe, ovine, culturi de câmp, uneori legume (la capătul de sus).

Matricea completă a acestei clasificări cuprinde 17 orientări de producție și 8 clase de dimensiune (măsurată în unități europene – ESU). Slăbiciunea structurii propuse vine din estimarea marjei brute standard pe activități pe baza suprafeței și a numărului de animale (corectată cu un coeficient regional), dar uniformă pentru toate tipurile de exploatații. (tabelul 16)

Tabelul 16: Clasificarea fermelor din România după tipul activității și dimensiunea economică

Dimensiunea economică (ESU)	<1	1-<2	2-<4	4-<8	8-<16	16-<40	40-<100	>=100
Total expl. (1000)	3273.1	865.5	268.5	51.6	12.6	6.7	3.9	3.0
Cereale, oleaginoase, proteice (%)	10.5	4.5	5.4	8.6	21.8	42.0	54.2	52.8
Culturi de câmp (%)	5.6	3.7	6.8	11.6	10.4	9.4	10.0	10.8
Horticultura (%)	0.1	0.3	1.1	2.5	3.3	3.6	2.8	3.2
Viticultura (%)	1.7	0.9	1.6	2.3	2.4	1.8	1.4	3.2
Fructe și citrice (%)	0.8	1.6	4.4	8.7	9.3	5.9	3.7	7.6
Culturi perene diverse (%)	0.1	0.2	0.4	0.6	0.7	0.4	0.5	1.8
Specializat lapte (%)	1.2	0.6	0.5	1.0	1.0	0.7	0.4	0.3
Specializat carne vită (%)	0.1	0	0	0.1	0.1	0.1	0	0
Lapte și carne vită (%)	0.1	0.2	0.2	0.2	0.4	0.2	0.1	0
Oi, capre (%)	5.3	1.0	1.3	2.9	5.6	13.5	17.0	8.0
Specializat granivore (%)	20.1	3.7	3.9	5.8	8.1	6.4	3.0	6.0
Cult. vegetale diverse (%)	11.7	30.1	34.9	21.4	9.4	4.4	2.8	4.0
Diverse anim. rumegătoare(%)	6.3	12.2	6.4	4.2	2.7	1.0	0.3	0.1
Diverse anim. Granivore (%)	19.2	21.1	15.1	9.6	6.5	3.3	0.7	0.4

²² Din punct de vedere metodologic, unitatea de dimensiune europeană (ESU), egală cu 1200 Euro, este unitatea de măsură a dimensiunii economice a unei ferme. Dimensiunea economică este calculată ca suma marjelor brute standard pentru fiecare activitate (în cazul culturilor vegetale pe ha, iar în cazul creșterii animalelor pe cap de animal), diferențiate la nivel regional, pentru a surprinde specificul/nivelul de dezvoltare al diferitelor zone. Marja bruta standard a unei activități (cultură vegetală, creșterea animalelor) este definită ca diferența dintre valoarea producției (output) obținute de pe un hectar sau de la un animal și costul inputurilor variabile cerute de producerea acelui output. De obicei MBS se calculează ca medie trianuală pentru a evita distorsiunile introduse de fluctuațiile producției sau ale prețurilor

Culturi câmp și rumegatoare (%)	2.3	4.4	2.9	1.7	1.8	2.1	1.8	0.7
Diverse culturi și animale (%)	13.2	15.5	15.2	18.8	16.4	5.1	1.3	1.1

Sursa: Structure of agricultural holdings Romania 2002, Statistics in Focus. Agriculture and Fisheries, XX/2005

Cum pentru calculul unei asemenea structuri bidimensionale este nevoie de marja brută standard (MBS) la nivel de activitate agricolă, buna funcționare a Rețelei de Informații Contabile Agricole (RICA), responsabilă de colectarea informațiilor necesare calculării MBS la nivel regional sau național, este o necesitate primară.

Totuși, în lipsa unor date locale de încredere sau chiar în cazul unei economii agricole distorsionate, utilizarea unor MBS ale unei agriculturi similare poate reprezenta o alternativă fezabilă. Acesta pare să fie și cazul clasificării prezentate. Cu toate limitele metodologice impuse de o anumită întârziere în preluarea instrumentelor de analiză a exploatației agricole (RICA, anchete structurale), imaginea prezentată mai sus a orientării de producție a exploatațiilor este prima referitoare la România și pune în evidență un specific oarecum previzibil al exploatațiilor de dimensiuni mici: o combinație de activități de cultură vegetală și creșterea animalelor, așa numita “policultură tradițională” specifică gospodăriei țărănești.

3.3.1. Utilizarea datelor RICA pentru descrierea structurii agricole

Datele Rețelei de Informații Contabile Agricole (RICA) ar putea corecta teoretic structura prezentată, dar eșantionul folosit până în 2003 nu era unul reprezentativ (nici măcar pentru exploatațiile cu activități comerciale, avute în vedere de RICA).

Totuși sursa cea mai bună pentru calcularea marjei brute standard (MBS) o reprezintă înregistrările empirice la nivel de fermă ale RICA. Fiecare activitate de cultură vegetală și de creștere a animalelor are o MBS relevantă la nivel de regiune. În cazul eșantionului din 2004 (informații referitoare la 2003), regiunile au fost cele trei agroregiuni (Zona I, II și III de favorabilitate) definite în principal după calitatea solului. Numărul total de exploatații de la care s-au colectat date a fost de 668, dar numai 20 dintre acestea erau exploatații fără personalitate juridică (11 persoane fizice autorizate și 8 gospodării individuale).

3.3.2. Completarea imaginii exploatațiilor cu datele din barometrele rurale și alte anchete

Câteva rezultate ale EuroBarometrelor rurale, realizate în România în anii 2002 și 2005 pe eșantioane reprezentative la nivel național pentru zona rurală, pun în evidență anumite atitudini îngrijorătoare ale locuitorilor din rural (actualii agricultori) în legătură cu spiritul întreprinzător și cu intenția de a trece de la agricultura tradițională, de (semi-) subzistență, la o agricultură modernă, comercială.

Dacă starea de rămânere în urmă a spațiului rural este generalizată și în foarte ușoară îmbunătățire (doar 11% din respondenți aveau în familie pe cineva care să aibă o afacere în anul 2005, procent

apropiat de cel de 7% din 2002), intenția de a dezvolta o afacere în viitorii cinci ani era de doar 11% în 2005, aproape la fel cu cea de 9% din 2002.

Și mai îngrijorătoare pare a fi atitudinea față de schimbarea statutului gospodăriei agricole (țărănești) în fermă familială (exploatație agricolă comercială): doar 10% dintre cei chestionați exprimă o astfel de intenție pentru următorii cinci ani la cercetarea din 2005, situație comparabilă cu cea din 2002 (9%).

Dacă e să vedem partea bună a lucrurilor, putem aprecia că 10% din circa 4 milioane de gospodării înseamnă de fapt foarte mult: 400.000 de viitoare exploatații. Problema ar fi că drumul de la intenție la punerea în practică pare dificil de parcurs, de vreme ce în cei trei ani scurși între cele două sondaje exploatațiile care deja se consideră comerciale au crescut de-abia de la 1% în 2002 la 2% în 2005.

4. Fermele de semi-subsistență: grup țintă al PNADR

4.1. Problematika semi-subsistenței și a fermei familiale comerciale

Delimitarea semi-subsistenței este o chestiune teoretică și practică, aflată la intersecția dintre conceptele economice, sociologice, statistice și istorice.

Semi-subsistența este o formă a subsistenței (care nu ar trebui identificată cu autarhia pură) în tranziția spre economia de piață, spre integrarea gospodăriei țărănești în economiile de piață moderne.

Amploarea semi-subsistenței la nivel global în lumea contemporană este dată de economiile puțin dezvoltate ale lumii a treia. Totuși ea este prezentă, mai mult sau mai puțin marginal, și în țările dezvoltate. Printre statele UE este întâlnită în diferite proporții în Grecia, Italia, Portugalia, dar nu exclusiv în acestea (vezi caseta 2).

În noile state membre (NSM) semi-subsistența este prezentă în majoritatea, dar cu semnificație mai mare în Polonia și Țările Baltice (vezi caseta 3)

Aflată pe traseul de la economia închisă spre integrarea cvasi-completă pe piețe, semisubsistența are specific local în fiecare dintre statele membre sau viitoare (România, Bulgaria), în funcție de nivelul general de dezvoltare al economiilor respective, corelat cu gradul de modernizare generală a societății.

În cazul României, tradiția (cu practicile ei agricole și sociale) își pune destul de puternic amprenta asupra relațiilor agrare de după restituirea proprietăților, mai ales că în cea mai mare parte a intervalului scurs de la începerea tranziției resursele alocate dezvoltării spațiului rural în general și sectorului agriculturii în special au fost reduse, cu excepția ultimilor ani, în care programul Sapard a avut o contribuție importantă, alături de unele măsuri naționale de mai mică amploare (diferite forme de sprijin pentru investiții, inclusiv programul Fermierul). Rezultatele acestor eforturi se pare ca nu au atins încă masa critică pentru a schimba percepția și realitatea structurilor agrare românești înapoiate. Dacă în UE ferma familială (comercială) este unitatea de

bază a agriculturii, în România prezența ei este atât de redusă încât se poate aprecia că sectorul fermelor familiale este încă în formare.

Caseta 2

Semi-subsistența în Grecia. O tipologie relevantă pentru politicile agricole de sprijinire a activităților agricole alternative

Studiul propune o tipologie ideală a fermelor din Grecia identificând diferitele tipuri de ferme pe baza strategiei de viabilizare adoptate de fiecare. Fiecare strategie este legată de motivele pentru sau împotriva adoptării unor activități agricole alternative. Termenul “alternativ” este folosit pentru ceea ce este opus practicilor și proceselor curente ale producției convenționale. O activitate alternativă este caracterizată prin redirectionarea resurselor fermei (incluzând capitalul uman) spre noi produse agricole sau servicii realizate în interiorul fermei, sau chiar către activități non-agricole ale respectivei ferme.

Ferma familială, potențial interesată de activitățile alternative, este văzută ca o formațiune complexă socio-economică, formată prin interacțiunea dintre familie și afacerea agricolă. Adoptarea unor activități alternative depinde de alegerea strategiei de viabilizare a fermei familiale.

Analizându-se datele agriculturii grecești utilizându-se patru variabile la nivel de fermă, anume: terenul luat în arendă, nivelul mecanizării, munca angajată și ocuparea în afara fermei, au fost identificate trei mari categorii de ferme:

- ferme de subsistență, reprezentând gospodăriile agricole mici (sub 1 ha), pluriactive (o treime au venituri din activități non-agricole), pentru care arendarea și mecanizarea sunt puțin importante;*
- ferme supraviețuitoare (viabile), cu o plajă largă din punct de vedere al dimensiunii fizice, cuprinzând de la fermele cu 1-5 ha până la cele cu 20-50 ha, care își fundamentează strategia pe o combinație de venituri obținute din agricultură și din pluriactivitate, dar care au ca principală ocupație activitatea agricolă (deși o bună parte nu au decât o ocupare part time) și caută să-și modernizeze exploatarea;*
- ferme productiviste, clasificate ca dimensiune de la 10 ha la limita de jos și trecând de 50 ha la limita de sus, incluzând deopotrivă fermele familiale de scară mare (mecanizate, care arendează terenuri și care angajează forță de muncă) și fermele organizate ca întreprinderi (cu aceleași niveluri înalte ale variabilelor considerate).*

Pe total, fermele de subsistență numără 17 % din totalul fermelor, cele productiviste doar 7%, în timp ce lărga majoritate (76%) este deținută de fermele supraviețuitoare (viabile). Această ultimă categorie de ferme sunt cele mai vulnerabile la schimbările de politici agricole din cauza amenințării scăderii venitului total al familiei, dar în același timp sunt cele mai interesate de adoptarea unor activități agricole alternative.

Sursa: Utilising a farm typology to identify potential adopters of alternative farming activities in Greek agriculture, Irene Daskalopoulou, Anastasia Petrou, Journal of Rural Studies 18 (2002)

Caseta 3

Impactul sprijinului pentru fermele de semi-subsistență măsurat cu ajutorul unei funcții de producție în cazul Letoniei

În scopul calculării funcției de producție specifice agriculturii de semi-subsistență din Letonia, fermele de semi-subsistență au fost definite pe baza dimensiunii economice a acestora (care măsoară de fapt valoarea adăugată creată la nivelul fermei). Fermele care aveau o dimensiune economică între 2 și 40 ESU vindeau pe piață în medie între 50 și 75% din producție și de aceea au fost considerate deopotrivă ca de semi-subsistență și comercial viabile.

Analiza diferitelor funcții de producție a indicat drept cea mai potrivită formă a funcției de producție a fermelor de semi-subsistență o funcție de tipul Cobb-Douglas cu restricția ca elasticitatea substituției să fie egală cu 1.

Rezultatele analizei au arătat că la nivelul tuturor fermelor din Letonia randamentul de scară era constant, pe când al celor de semi-subsistență (cu excepția celor cu specializări mixte) era descrescător. De asemenea au fost puse în evidență diferențe de eficiență între fermele mari și cele de semi-subsistență.

O concluzie de interes pentru viitoarele intervenții a fost aceea că nivelul output-ului fermelor de semi-subsistență (ca de altfel al întregului sector agricol) este de două ori mai sensibil al schimbarea nivelului variabilei capital decât la nivel variabilei muncă.

Analiza sprijinului acordat de UE (1000 Euro/fermă/an) arăta că output-ul fermelor de semi-subsistență va crește în primul an după implementarea programului cu două-trei puncte procentuale, iar după cinci ani se estima o creștere de 9-14 % (presupunând că profitul nu este reinvestit).

Sursa: Semi-subsistence Farming in Latvia: Its production function and what will be the impact of proposed EU support?, Vineta Vira, Kristine Narnicka, SSE Riga Working Papers 2003:14 (49)

4.2. Criterii de definire a fermei de semi-subsistență

Definirea acestui tip de fermă/ exploatație depinde de scopul pentru care este făcută. Dacă este o definiție pentru scopuri științifice (identificarea comportamentelor, analize de impact) atunci sursa datelor este probabil cel mai important determinant. Dacă scopul este unul operațional, pentru punerea în practică a unor instrumente de politici, atunci primează rațiunile de simplitate a aplicării, inclusiv ușurința verificării încadrării în categoria fermelor de semi-subsistență.

În funcție de sursele de date disponibile se pot identifica trei mari tipuri de definiții:

- pe baza dimensiunilor fizice ale exploatației (teren, animale, sau combinații ale acestora), sursa fiind recensămintele agricole și/sau anchetele structurale;
- pe baza dimensiunii economice (măsurată pentru comparabilitate în ESU, pornind de la marja bruta standard), sursa complementară empirică fiind RICA;
- pe baza performanțelor financiare (de regulă cifra de afaceri, profitul), sursa fiind declarațiile fiscale.

În cazul României ultima sursă este încă nerealistă, a doua deocamdată incertă, iar prima disponibilă doar la nivele agregate.

4.3. Decizii administrativ-politice legate de sprijinul pentru fermele de semi-subsistență

Sprijinul pentru fermele de semi-subsistență din noile state membre (NSM) aderate în 2004 a fost introdus ca măsură specifică NSM prin art. 33b al Regulamentului (EC) 1257/1999, adăugat ca urmare a încheierii negocierilor și semnării Tratatului de aderare al acestora. Cele două obiective ale respectivei măsuri erau:

- ușurarea problemelor legate de presiunile concurențiale ale pieței unice;
- încurajarea restructurării fermelor care nu erau încă viabile economic.

Definiția generică a fermei de semi-subsistență era “ferma care produce în primul rând pentru autoconsum, dar care și comercializează o anumită proporție a producției”.

Sprijinul era prevăzut pentru perioada 2004-2006, era condiționat de prezentarea unui plan de afaceri și era de maximum 1.000 Euro/an/fermă (1.250 pentru Polonia), acordat uniform timp de 5 ani, cu o verificare a îndeplinirii angajamentelor după primii 3 ani (în caz de neîndeplinire, încetând și sprijinul). Planul de afaceri trebuia să răspundă la trei cerințe:

- să demonstreze viabilitatea economică viitoare a fermei;
- să prezinte detaliile investițiilor necesare;
- să descrie țintele și reperele specifice.

Pe de altă parte, Regulamentul (EC) 141/2004 conținând regulile de aplicare în NSM ale Regulamentului 1257/1999, prevedea ca în planurile de dezvoltare rurală ale NSM să fie cuprinse următoarele informații referitoare la sprijinul pentru fermele de semi-subsistență:

- definiția fermei de semi-subsistență ținând cont de dimensiunea minimă și/sau maximă a fermei, proporția producției comercializate și/sau nivelul de venit al unei ferme eligibile;
- definirea viabilității economice;
- conținutul planului de afaceri.

O evaluare a derulării acestei măsuri în NSM este prematură, câtă vreme programul nu s-a încheiat, dar unele evaluări ex-ante sugerau că impactul ar putea fi destul de important.

În noul Regulament (EC) 1698/2005 cu privire la sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat de Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR), a fost păstrată măsura (tranzitorie) de sprijin pentru fermele de semi-subsistență. Cadrul de acordare este în general același, cu majorarea plafonului anual la 1.500 Euro/fermă, dar fără a cere explicit detalierea în planul de afaceri a investițiilor necesare. Diferența poate deveni importantă, deoarece lasă libertatea fermelor mici să-și îmbunătățească tehnologiile chiar numai prin achiziționarea de inputuri purtătoare de progres tehnic (semințe, îngrășăminte, pesticide, înseminare artificială), fără a fi

nevoite să apeleze la investiții pentru care ar trebui să mobilizeze resurse financiare importante în comparație cu cifra lor de afaceri.

De asemenea, se sugerează că și volumul și durata sprijinului pot fi sub cele maxime (1.500 Euro/an, timp de 5 ani), lăsând astfel flexibilitate decidenților naționali pentru o intervenție adaptată structurilor fiecărei țări.

Problema definirii viitoarei viabilități economice rămâne una din cele mai importante pentru că ea va fi în centrul criteriilor de eligibilitate. De exemplu, Ungaria a ales să sprijine în perioada 2004-2006 exploatarea de dimensiuni între 2 și 5 ESU (considerate de semi-subsistență) și a propus ca indicator al viabilității depășirea a 5 ESU la sfârșitul programului de 5 ani sau o creștere cu 50% a nivelului de intrare (optându-se la final pentru indicatorul mai favorabil). A fost o propunere flexibilă și ușor de aplicat, dar în același timp oarecum minimalizatoare pentru însemnătatea conceptului de viabilitate economică. Probabil că România va trebui să propună o evaluare similară, pentru a reuși să transforme această măsură într-o pârgie de succes în procesul de transformare a gospodăriei țărănești, care este de o amploare deosebită.

4.4. O abordare a sprijinului pentru fermele de semi-subsistență în România

Dacă teoretic s-ar putea considera, mergând pe clasificarea Eurostat pe clase de mărime economică (exprimate în ESU), că exploatarea de semi-subsistență sunt cele cuprinse între 1 și 40 de ESU, în România atenția ar trebui să fie acordată stabilirii marginii inferioare a intervalului mai degrabă decât celei superioare. (tabelul 17)

Tabelul 17. Clasificarea fermelor din România după personalitatea juridică și dimensiunea economică

Dim.ec. (ESU)	<1	1-<2	2-<4	4-<8	8-<16	16-<40	40-<100	>=100
Total expl. (1000)	3273.1	865.5	268.5	51.6	12.6	6.7	3.9	3.0
Pers. fizice (%)	99.7	99.7	99.5	97.9	89.1	60.3	29.4	8.7
Pers. jurid. (%)	1.2	0.3	0.5	2.1	10.9	39.7	70.6	91.3

Sursa: Structure of agricultural holdings Romania 2002, Statistics in Focus. Agriculture and Fisheries, XX/2005

Este important de stabilit dacă cele peste 800 mii de exploatarea între 1 și 2 ESU vor fi excluse sau nu. Pe de altă parte, chiar și numai fermele de dimensiune între 2 și 4 ESU sunt atât de multe (peste 250 mii), încât poate că limita ar trebui fixată la 2 ESU.

Fixarea limitei de sus va genera desigur alte frustrări, iar fermierii vor fi tentați să-și ajusteze situațiile economice și financiare pentru a se încadra. Totuși ținând cont că această măsură este una destinată cu precădere persoanelor fizice, se poate aprecia că la clasele de dimensiune de peste 8 ESU activitatea agricolă este orientată preponderent spre comercializare, câtă vreme există exploatarea organizată ca persoane juridice.

Partea III

5. Scenarii privind impactul măsurilor din Axa 1 asupra structurii exploatațiilor

Nevoia de ajustare a structurilor agrare, și în special a structurii exploatațiilor, este principalul motiv pentru care politicile agricole de stabilizare a piețelor și cele de susținere a veniturilor au nevoie de acțiunea complementară a politicii de dezvoltare rurală. Schimbările accelerate din toate domeniile economice, fac ca ajustările din agricultură să pară prea lente și de aceea fermele să aibă nevoie de sprijin pentru investiții care să le îmbunătățească performanța și să le permită îndeplinirea standardelor comunitare.

Agricultura României are nevoie acută de modernizarea exploatațiilor, iar măsurile Axei 1 a PNADR pot să răspundă acestei cerințe. Dacă în vechile state membre UE tranziția de la agricultura țărănească la agricultura modernă de astăzi a fost de durată, țările nou aderente trebuie să se conformeze mult mai rapid cerințelor de competitivitate și standardelor de calitate a producției impuse de fermierii vechii Europe. În caseta 4 este prezentat cazul Franței, a cărei experiență postbelică în procesul transformării agriculturii tradiționale se poate dovedi utilă României.

Caseta 4

Metamorfoza agriculturii tradiționale în Franța

Cazul Franței este relevant pentru sublinierea naturii istorice a transformării agriculturii tradiționale. O tipologie a acestei tranziții, care sintetizează caracteristicile istorice și sociologice ale procesului, este redată în tabelul de mai jos.

“Tipologia lucrătorilor pământului” în Franța secolului XX

Tipuri	“țăranii naționali”	“agricultorii”	“întreprinzătorii Europei”
Loc de viață și/sau muncă	Ferma/ gospodăria țărănească	Exploatația agricolă	Întreprinderea agricolă
Relația “familie- exploatație”	Puternică	Medie	Slabă
Raportarea la Uniunea Europeană	Anti Europa	Oportunism	Europeanism

Cele trei tipuri de exploatații prezentate corespund următoarelor trei perioade mari din evoluția agriculturii franceze: perioada de până în 1945, specifică țăranimii; perioada 1945-1984, marcată de modernizarea agriculturii; și perioada de după 1984, în care industrializarea agriculturii a fost accentuată, iar exploatațiile agricole devin adevărate întreprinderi competitive.

Sursa: Ait Abdelmalek, L'exploitation familiale agricole: entre permanence et evolution, Colloque SFER, les 22-23 avril 2004, Sorbonne, Paris.

Agriculturii României, o dată cu aderarea la Uniunea Europeană, nu-i va fi dat să parcurgă acea etapă a doua clasică de modernizare a agriculturii într-un timp atât de lung, decât în forme modificate și de scurtă durată. *Totuși, transformarea cheie corespunzătoare acestei etape o*

reprezintă trecerea spre un sistem de producție specializat și intensiv, de obicei centrat pe creșterea animalelor, în paralel cu familiarizarea cu regulile europene și integrarea muncii agricole în societatea industrială. De aceea, România are nevoie de un program național care să dea un sens specific național măsurilor selectate din meniul FEADR. Ansamblul de măsuri care au format programul Fermierul poate constitui nucleul acestui viitor program, din care PNDR să reprezinte doar învelișul, de mari dimensiuni, pe măsura fondurilor disponibile.

Etapa a treia, de modernizare a agriculturii și transformarea acestui business într-unul competitiv, la care România se va racorda automat după aderare, va însemna apariția unei unități de producție agricole de tipul fermei familiale comerciale care să îmbine trei dimensiuni:

- raționalitatea, adică punerea în ordine a mijloacelor și a scopurilor în cadrul gestiunii exploatației;
- perenitatea, pentru a evita dezmembrarea exploatațiilor;
- autonomia exploatației în raport cu familia, care impune separarea între contabilitatea întreprinderii și bugetul familiei.

Marea provocare a tranziției accelerate spre ferma familială în România este dată de dificultatea de a asigura un echilibru prestabilit între strategiile clasice de transformare a agriculturii de (semi-) subzistență și cele inovative.

Metodele clasice, sprijinite în principal de Axa 1, presupun:

- creșterea suprafeței lucrate (prin cumpărare de terenuri sau arendare, sau chiar cooperare în producție însoțită de eliberarea forței de muncă); în același sens și măsura pensionării anticipate (respectiv a rentei viagere deja aplicate) și cea pentru sprijinirea tinerilor fermieri ar putea avea efecte pozitive în restructurarea fermelor;
- introducerea de tehnologii noi, care să asigure o productivitate sporită (măsurile dedicate sprijinirii profesionale și consilierii ar putea avea efecte importante);
- schimbarea structurii producției (prin specializarea susținută de investiții în anumite culturi care au piață sigură sau activități de creștere a animalelor care valorifică mai bine resursele naturale și de muncă ale exploatației);
- reducerea numărului de membri ai gospodăriei agricole (prin găsirea de ocupații neagricole în zona rurală sau mai ales în afara ei).

Metodele inovative, alternative, sunt sprijinite și de Axele 2 și 3 și presupun:

- diversificarea în interiorul exploatației (prin introducerea de activități neagricole care să dea posibilitatea exploatației de a oferi noi funcții: ecologică, peisaj agricol, comercială, socială);
- diversificarea în exteriorul exploatației (înființarea de întreprinderi neagricole fără legătură cu exploatarea de către membri ai unei gospodării agricole/exploatații).

5.1 Studii de caz pentru determinarea sprijinului acordat fermei de semi-subzistență

Datorită lipsei informațiilor privind dimensiunea economică a fermelor mici și medii, la inițiativa MAPDR s-a demarat un studiu în toate județele țării pentru a fundamenta unele decizii de politică agricolă legate de stabilirea mărimii exploatației care se încadrează în categoria semi-subzistenței. Metodologia studiului constă în elaborarea unor declarații/chestionare transmise în teritoriu (pe un eșantion de circa 120 de ferme/județ), care trebuie completate de către fermieri și apoi centralizate la nivel de județ pentru ca ulterior acestea să fie incluse într-o bază de date care să poată fi prelucrată. Considerăm salutară această acțiune deoarece datele existente la ora actuală (cele furnizate de biroul RICA și cele din recensământul agricol) nu oferă o imagine completă a situației actuale a fermelor de mici dimensiuni, din motive care au fost deja explicate în capitolele anterioare. Declarația/chestionarul cuprinde date minimale, dar care sunt utile în scopul propus:

- Locația fermei;
- Dacă proprietarul beneficiază de pensie și, dacă da, ce tip;
- Date despre suprafața deținută și modul de utilizare;
- Numărul de parcele și suprafața lor;
- Structura culturilor;
- Numărul de animale.

Pentru a evalua dimensiunea economică s-au utilizat coeficienții pe activități agricole ale exploatației pe care i-a folosit Polonia pentru o evaluare similară a dimensiunii exprimate în ESU.

Deoarece volumul de prelucrare a acestor date primare este destul de mare, MAPDR nu a avut posibilitatea să ne pună la dispoziție datele finale ale acestui studiu, doar câteva rezultate parțiale pentru unele județe și care oferă un tablou diversificat al acestui tip de exploatații. Vom prezenta sintetic datele parțiale pentru câteva județe²³

- în județul Gorj, din totalul fermelor analizate (115), 84% sunt sub 2 ESU, 28% între 2-6 ESU, și doar 3% peste 6 ESU;
- în județul Mureș, din totalul fermelor analizate (120), 76% sunt sub 2 ESU, 20% între 2-6 ESU și 4% peste 6 ESU. Dintre fermele sub 2 ESU, 42% sunt în zona montană și 41% în zona de câmpie, din cele cuprinse între 2-6 ESU, 80% sunt în zona colinară și această proporție se păstrează și în cazul fermelor peste 6 ESU;
- în județele Ilfov și Iași (cumulat), ponderea cea mai mare (74% din total) o au exploatațiile mixte cu suprafețe cuprinse între 2,5 - 5,5 ha, iar dimensiunea economică a acestora este cuprinsă între 2-6 ESU.

Aceste rezultate disparate și parțiale nu pot oferi imaginea de ansamblu asupra fermelor de subzistență, dar probabil că după centralizarea rezultatelor și corelarea acestora cu datele oficiale existente se vor putea trage unele concluzii coerente. Totuși pentru a încerca o evaluare a sprijinului posibil de acordat pentru o fermă de semisubzistență după aderare, cu sprijinul MAPDR am ales câteva studii de caz din chestionarele primite din teritoriu pentru a servi ca bază

²³ date parțiale puse la dispoziția echipei de cercetare de către MAPDR

reală pentru estimare. În tabelul 18 sunt prezentate caracteristicile fermelor luate în considerare pentru estimarea sprijinului.

Tabelul 18: Mărimea economică și structura culturilor în patru ferme mixte

Specificare	SC 1	SC 2	SC 3	SC 4
Marime economică ESU	5,075	4,512	4,327	2,168
Suprafața agricolă utilizată SAU (ha) din care:	4,47	3,73	6,45	3,20
Arabil	3,00	3,13	6,25	2,00
Pășuni, fânețe	1	0,5		1,0
Livadă	0,42			
Vie	0,05			0,05
Grădină familială		0,1	0,20	0,05
Condiții minime plăți directe²⁴	da	da	da	da
Structura culturilor (ha)				
Grâu	0,70			0,75
Ovăz				0,10
Porumb	2,28	2,18	2,00	1,0
Alte cereale			3,25	
Legume proaspete	0,02	0,15	0,20	
Cartofi		0,10		0,10
Plante furajere		0,80		0,05
Fâneță permanentă	1,0	0,5		1,10
Tutun			1,00	
Livadă	0,42			
Vie	0,05			0,05
ESU din producția vegetală	1,73	1,31	2,26	
Animale (nr.) din care				
Ecvidee		2		
Bovine sub 1 an		2		1
Bovine sub 1 an masculi	2	1		
Bovine peste 2 ani masculi	2			
Vaci de lapte	2	2		1
Oi pentru reproducție	56	10		
Caprine pentru reproducție	6			
Porci	8	1	14	6
Scroafe pentru reproducere		1		

²⁴ înscriere în registrul fermelor și parcele minim 0,3ha.

Specificare	SC 1	SC 2	SC 3	SC 4
Purceluși sub 20 kg		6		
Păsări, broileri	100			
Găini ouătoare	50	100	18	30
Gâște		10		5
Curcani				13
Rațe				8
Stupi		10		
ESU din producția zootehnică	5,075	3,19	2,06	1,48
Alte specificații				
Pensie limită de vârstă	da	da	nu	nu

Sursa: din Declarațiile fermierilor, colectate de MAPDR, octombrie-noiembrie 2006

Pentru estimarea valorii sprijinului pe care aceste exploatații pot să-l primească după aderare presupunem că toate patru sunt amplasate în zona colinară și îndeplinesc ipotetic condițiile pentru sprijin prin PAC (sunt înregistrate în registrul fermelor, au suprafața de teren conformă cu cerințele, parcele de peste 0,3 ha, cele mai mici decât această mărime nu se iau în considerare, cultivă terenul respectând condițiile de mediu, animalele sunt înregistrate, laptele este livrat pieței și are calitatea cerută). După aderare sprijinul va fi acordat prin plăți directe pe suprafață și prin intermediul organizărilor comune de piață la care se adugă sprijinul pentru dezvoltare rurală (în acest caz prin Axa 1). În tabelele 19 și 20 sunt prezentate posibilitățile de sprijin.

Tabelul 19: Plăți directe posibil de primit după aderare din bugetul UE și bugetul național

Specificare	EURO nivel 2007
Plăți directe (din bugetul UE) din care:	
Plata directă pe suprafață – <i>pe hectar</i> ²⁵	50
Pentru vaci de lapte euro/animal eligibil (3,7 t lapte anual livrare cota) ²⁶	85
Pentru tăurași la îngrășat (pe cap de animal dacă tăurașul are peste 500 kg	122
Pentru bovine adulte predate la abator pe cap de animal	44
Pentru oi și capre pe cap de animal ²⁷	15,4
Plata națională complementară (din bugetul național) <i>pe hectar</i> :	
<i>Culturi grupa I (grâu, secară, orz, orzoaică, ovăz, floarea soarelui, porumb, rapiță, leguminoase boabe) pe hectar</i>	30
<i>Culturi grupa II (sfeclă de zahăr, soia, hamei, orez, tutun, in, cânepă) pe hectar</i>	216

²⁵ Sursa: evaluări MAPDR site www.mapam.ro "Fermier în Uniunea Europeană

²⁶ Giurca, D. (coord); Rusu, M.; Hurduzeu, G.; Sălășan, C. (2006), Sectorul agricol în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană: implicații asupra sistemului de plăți, PAIS III, IER, (tabel 17).

²⁷ Giurcă, D. (coord); Rusu, M.; Hurduzeu, G.; Sălășan, C. (2006), Sectorul agricol în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană: implicații asupra sistemului de plăți, PAIS III, IER, (tabel 22).

<i>Pentru animalele din fermele care produc pentru piață:</i>	
– pentru vaci de lapte pe cap de animal (plată condiționată de calitatea laptelui livrat)	187
– pentru tăurași la îngrășat (pe cap de animal dacă tăurașul are peste 500 kg)	200
– pentru bovine adulte predate la abator pe cap de animal	130
– pentru oi și capre pe cap de animal	6

Sursa: site MAPDR “Fermier în UE” și “Sectorul agricol în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană: implicații asupra sistemului de plăți” studii de impact, IER, 2006 (tabel 17)

Tabelul 20: Măsurile Axei 1 luate în considerare de România pentru PNADR

Măsura	Conținutul	Beneficiarii
Formare profesională și acțiuni de informare, incluzând difuzarea de cunoștințe științifice noi și practici inovatoare pentru persoanele angajate în sectoarele agricol, alimentar și forestier (cod 111)	Cursuri de formare ținute de către formatori, persoane juridice române sau străine, selectați de MAPDR (maximum 400 Euro/ cursant)	Beneficiari finali din sectorul agricol: - producători agricoli (fermieri), persoane fizice sau juridice; - angajați din agricultură și industria alimentară
Stabilirea tinerilor fermieri în mediul rural (cod 112)	Prima de instalare unică sau subvenție cu dobândă de maximum 40.000 Euro (55.000 Euro în cazul ajutorului combinat)	Tineri sub 40 ani, pentru prima dată deținători de exploatație, cu calificare adecvată și care prezintă un plan de afaceri care prevede investiții (verificare după 3 ani)
Pensionarea timpurie a fermierilor și a muncitorilor agricoli (cod 113)	Sprajin de 18.000 Euro pe transferator pe an (sau 180.000 Euro pe total) și de 4.000 Euro pe muncitor agricol (sau 40.000 Euro pe total)	Proprietari de terenuri care au peste 55 ani și practică agricultura de cel puțin 10 ani, care încetează definitiv activitatea agricolă comercială și care își transferă proprietățile către tineri (măsura 112) sau muncitori agricoli de peste 55 ani, care au contribuit la un plan de ajutor social și care au lucrat minimum 2 ani din ultimii 4 într-o exploatație care urmează să fie cedată
Utilizarea serviciilor de consiliere agricolă de către producătorii agricoli și proprietarii de păduri (cod 114)	În agricultură, sprijin pentru servicii de consiliere (inclusiv evaluarea exploatațiilor) oferite de consultanți, persoane juridice române sau străine, selectați de MAPDR (maximum	Beneficiari finali din sectorul agricol. Producători agricoli (fermieri), persoane fizice sau juridice

Măsura	Conținutul	Beneficiarii
	920Euro/ serviciu consiliere sau 160 Euro/ serviciu evaluare)	(maximum 1.500 Euro/ fermier/an)
Modernizarea exploatațiilor agricole (cod 121)	Sprajin pentru investiții tangibile și intangibile care îmbunătățesc performanța generală a exploatațiilor și respectă standardele Comunității (limitat la 50%, respectiv 60% din cheltuielile eligibile)	Producători agricoli (fermieri), persoane fizice sau juridice, care pot asigura cofinanțarea privată de 50% din cheltuielile eligibile (40% în cazul tinerilor, fermierilor din zona montană și din zonele cu handicap)
Îmbunătățirea valorii economice a pădurii (cod 122)	Sprajin pentru investiții care contribuie la creșterea valorii economice a pădurilor (maximum 50% din cheltuielile eligibile)	Proprietari privați de păduri (inclusiv comune, orașe, municipii sau asociații ale acestora)
Creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere (cod 123)	Pentru agricultură: sprajin pentru investiții în construcții, utilaje și echipamente, mijloace de transport specializate în vederea îmbunătățirii performanțelor producției agricole: standarde de calitate, rețele de marketing etc. (maximum 50% din cheltuielile eligibile)	Pentru agricultură: persoane juridice din domeniul prelucrării primare a produselor agricole (fac excepție activitățile legate de zahăr, făină, lapte praf, alcool din vin, tutun), care pot asigura cofinanțarea privată și demonstrează viabilitatea economico-financiară a investițiilor
Îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii legate de dezvoltarea și adaptarea agriculturii și silviculturii (cod 125)	Sprajin pentru investiții în infrastructură: drumuri agricole, sisteme de irigații, alimentare cu energie electrică, rețele de canalizare și stații de epurare, consolidarea malurilor, construirea digurilor, corectarea torenților (100% din cheltuielile eligibile)	Producători agricoli (fermieri) sau deținători privați de păduri, persoane fizice sau juridice; Consilii locale și asociații ale acestora, deținătoare de terenuri agricole sau păduri
Sprajinirea exploatațiilor de semi-subzistență (cod 141)	Sprajin pentru exploatațiile care produc în principal pentru consum propriu, dar comercializează o parte a producției (sumă fixă de maximum 1500 Euro/an/exploatație pentru 5 ani, cu verificare după primii 3 ani)	Fermele de semi-subzistență (urmând a fi definite) care prezintă un plan de afaceri prin care demonstrează viabilitatea viitoare a exploatației
Sprajinirea înființării grupurilor de producători (cod 142)	Sprajin pentru primii 5 ani de la înființare, determinat anual pe baza valorii producției comercializate, descrescător (de la 5% la 2% sau de la 2,5% la 1,5%) și plafonat (de la 100.000 în primul an la 50.000 în	Grupuri de producători legal constituite și recunoscute înainte de 31 decembrie 2013

Măsura	Conținutul	Beneficiarii
	ultimul)	

Sursa: PNDR și reglementările UE

Presupunând că aceste exploatații îndeplinesc toate condițiile pentru a primi sprijinul acordat prin PAC nivelul plăților directe posibil de primit este cuprins între 3.200 Euro pentru exploatarea cu dimensiunea economică de 5 ESU și 480 Euro pentru exploatarea cu o dimensiune de 2 ESU. Se poate remarca faptul că 90% din aceste plăți, în primul caz, provin din sectorul zootehnic. Exploatațiile cu dimensiuni economice apropiate de 4,5 ESU și 4,3 ESU vor primi un sprijin de circa 1.300 Euro, în primul caz, și de doar 680, în al doilea caz, diferența semnificativă datorându-se producției zootehnice mai dezvoltate în primul caz. Exploatarea cu o dimensiune de 2,1 ESU va primi circa 480 Euro, presupunând că laptele obținut în exploatare se vinde pe piață (tabelul 21).

Tabelul 21: Evaluarea sprijinului prin PAC posibil de acordat exploatațiilor descrise în tabelul 18 (Euro)

Specificare	SC 1	SC 2	SC 3	SC 4
Plăți directe pe suprafață total din care:	340.4	246.9	686	205.5
din bugetul UE	221	181.5	312.5	150
din bugetul național	119.4	65.4	373.5	55.5
Plăți directe din bugetul UE pentru sect zootehnic din care:	1456.8	446	0	85
lapte	170	170		85
tăurași la îngrășat	244	122		
taurine pentru abatorizare	88			
Ovine	954.8	154		
Plăți directe din bugetul național pentru sect. zootehnic din care:	1406	634	0	187
lapte	374	374		187
tăurași la îngrășat	400	200		
taurine pentru abatorizare	260			
Ovine	372	60		
Total plăți directe	3203.2	1326.9	686	477.5
Sprijinirea exploatațiilor de semi-subzistență	1500	1500	1500	1500
Total sprijin PAC	4703.2	2826.9	2186	1977.5
Estimare valoarea economica (functie de ESU *) din care:	6090	5414.4	5192.4	2601.6
<i>sector vegetal</i>	<i>2076</i>	<i>1572</i>	<i>2712</i>	<i>818.4</i>
<i>sector zootehnc</i>	<i>4032</i>	<i>3828</i>	<i>2472</i>	<i>1776</i>
Altfel de sprijin prin Axa 1				

Specificare	SC 1	SC 2	SC 3	SC 4
Formare profesională	400	400	400	400
Servicii de consiliere agricolă	1500	1500	1500	1500
Pensionarea timpurie a fermierilor și a muncitorilor agricoli	18000	18000		

* 1 ESU=1200 Euro

Sursa: Estimările echipei de cercetare

Dacă se ia în considerare faptul că limitele „semi-subsistenței” se vor situa între 2-6 ESU atunci putem considera că aceste exploatații se califică pentru ajutorul de 1.500 euro/an/exploatație, dacă vor prezenta un plan simplu de afaceri prin care își pot fundamenta viabilitatea și dacă o parte din producție este vândută. Pe lângă acest sprijin, aceste exploatații ar mai putea beneficia de sprijin indirect și prin alte măsuri și anume: acces la formare profesională (cursuri în valoare de circa 400 Euro/an), la servicii de consultanță (de maximum 1.500 Euro/exploatație/an), sprijin pentru investiții (dacă au capacitatea să-și cofinanțeze 50% din investiție) și avantajele apartenenței la un grup de producători, care îi poate crește șansele de comercializare a producției.

O decizie avantajoasă pentru unii proprietari de terenuri care au peste peste 55 de ani, ar putea fi aceea susținută de măsura „pensionării timpurii” a agricultorilor sau muncitorilor agricoli, în cazul în care aceștia practică agricultura de cel puțin 10 ani și, conform acestei măsuri, încetează definitiv activitatea agricolă comercială și își transferă proprietățile către tineri. Sprijinul în acest caz este semnificativ putând fi de maximum 18.000 Euro pe transferator pe an și de 4.000 Euro pe muncitor agricol.

Pe lângă sprijinul posibil de acordat din FEADR prin Axa 1, aceste tipuri de exploatații mai pot beneficia și de alte măsuri de sprijin prin Axele 2 și 3, și anume pentru diversificarea activităților economice sau pentru măsuri de agro-mediu etc.

5.2 Scenarii privind transformarea agriculturii de semi-subsistență

În construirea scenariilor privind sprijinul pentru fermele de semi-subsistență definirea fermei este elementul cheie, deoarece în cazul României numărul deosebit de mare de exploatații agricole existente (așa cum reiese din RGA 2002) face ca orice alegere să presupună gestionarea unui proces de mari dimensiuni.

Condițiile istorice și-au pus amprenta asupra structurii exploatațiilor în fiecare din țările membre în mod diferit. Chestiunea delimitării câmpului de observație în cazul Rețelei de informații contabile agricole (RICA) este relevantă pentru diversitatea situațiilor referitoare la dimensiunea economică a exploatațiilor în spațiul UE. Ținând cont că RICA înregistrează date despre gestiunea exploatațiilor comerciale (profesionale, adică a celor care produc pentru piață), în câmpul de observare al Rețelei intră doar exploatațiile care depășesc o anumită dimensiune economică, exprimată în unități de dimensiune europeană (ESU, adică 1200 Euro). Cea mai ridicată limită este cea de 16 ESU, aplicată în cazul Belgiei, Olandei și Marii Britanii. Cea mai joasă limită era de 2 ESU (dacă facem abstracție de Cipru care stabilise limita la 1 ESU la momentul aderării, dar tocmai face demersurile pentru majorare în prezent), limită de delimitare a

exploatației comerciale în majoritatea statelor din centrul și estul Europei admise în 2004 (excepție fac Cehia și Slovacia, cu 4 și respectiv 6 ESU), dar și în unele vechi state membre (Grecia, Spania, Portugalia, Irlanda). *Totuși, într-o grupare standard pe 6 grupe de dimensiune utilizată de RICA, exploatațiile sub 4 ESU sunt considerate ca foarte mici.*

Pe de altă parte, în metodologia Eurostat, doar exploatațiile de dimensiuni mai mici de 1 ESU sunt considerate de semi-subsistență. Așa cum arată structura exploatațiilor românești după dimensiune realizată de Eurostat²⁸, 3.273 mii exploatații au mai puțin de 1 ESU, iar 1.211 mii exploatații au peste 1 ESU. Este evident că luarea în considerare a exploatațiilor sub 1 ESU ar complica administrarea măsurii de sprijin pentru exploatațiile de semi-subsistență. Dealtfel, cele mai multe din aceste exploatații nu sunt eligibile nici pentru plățile directe (condiția pentru acele plăți este ca suprafața deținută de o exploatație să fie mai mare de 1 ha și fiecare parcelă mai mare de 0,3 ha), ca dovadă că cea mai mare parte a lor nici nu s-au înregistrat în registrul fermelor (constituit recent de Agenția de plăți și intervenție în agricultură, în vederea identificării beneficiarilor plăților directe).

Chiar și luând în considerare doar exploatațiile de peste 1 ESU, problema nu este rezolvată de la sine, deoarece și numărul acestora este prea mare și concentrat spre capătul de jos al intervalului. Scenariile schițate în tabelul 22 estimează global numărul potențialilor beneficiari și propun unele condiții de eligibilitate adecvate acestora.

Tabelul 22: Scenarii privind sprijinul pentru fermele de semi-subsistență

Scenariul	Beneficiarii potențiali	Eligibilitatea	Sprijin EURO
S1 Sprijinirea fermelor mici	Exploatații de 1-4 ESU Cca. 1,1 milioane ferme	Persoane fizice Plan de afaceri sumar Accent pe tehnologii noi	1000/ferma 1,1 miliarde/an
S2 Sprijinirea fermelor medii	Exploatații de 4-40 ESU Cca. 70 mii ferme	Persoane fizice Plan de afaceri detaliat Accent pe specializarea fermei	1500/ferma 105 milioane/an
S3 Sprijinirea tuturor fermelor	Exploatații de 1-40 ESU Cca. 1,2 milioane ferme	Persoane fizice Plan de afaceri standard Accent pe indicatorii financiari	
S4 Sprijinirea fermelor medii-mici	Exploatații de 2-8 ESU Cca. 320 mii ferme	Persoane fizice Plan de afaceri detaliat Accent pe relația cu piața	1500/ferma 480 milioane/an

²⁸ Statistics in focus, *Structure of agricultural holdings Romania 2002*, EUROSTAT, 2005.

În cazul scenariului orientat spre sprijinirea fermelor mici (S1), condițiile de eligibilitate vor trebui să fie adaptate mijloacelor modeste de care dispun acestea, iar numărul mare de posibili beneficiari ar trebui să conducă la reducerea valorii anuale a sprijinului, probabil la 1.000 Euro/exploatație, sau chiar mai jos. Ar fi o decizie care ar reduce din eventualele frustrări ale deținătorilor de ferme mai mari de 4 ESU, pentru că e mai importantă comparația cu agricultorii din interiorul țării, care nu primesc acest sprijin, decât cu cei din exterior, care primesc mai mult). De asemenea, nu ar trebui să li se impună acestor ferme ca în planul de afaceri să fie prevăzute investiții (ar fi suficientă introducerea de noi tehnologii, adică semințe mai bune, îngrășăminte, pesticide și respectiv furaje de calitate, însemnare artificială etc.). *Măsura ar avea un caracter social destul de puternic și nu ar fi deplasată datorită situației precare în care se află multe gospodării din spațiul rural românesc. Pentru atingerea obiectivelor măsurii, esențială ar fi însă demonstrarea prin planul de afaceri a capacității de integrare pe piețe, redusă la limită la capacitatea de a vinde produsele realizate în fermă. Această condiție este valabilă și pentru toate celelalte scenarii, iar verificarea de după primii trei ani de acordare ar trebui să se refere cu precădere la acest aspect, prin probarea cu documente a livrărilor din cei trei ani; ar trebui să se ajungă ca agricultorii să se laude cu producția vândută.* Practic, o astfel de abordare ar “ocupa” o parte semnificativă din bugetul total prevăzut pentru Axa 1 în devafoarea altor măsuri importante, chiar dacă pentru acest sprijin ar aplica doar 1/3 din potențialii beneficiari. De asemenea, considerăm că gestionarea acestei măsuri ar fi extrem de dificilă în aceste condiții.

Dacă însă s-ar prefera încurajarea fermelor medii (S2), decizie justificată de faptul că e bine să fie ajutați cei care deja au demonstrat că sunt înscriși pe traseul bun, atunci sprijinul anual ar putea să fie acordat la valoarea maximă de 1.500 Euro/exploatație. *Între fermele cu dimensiuni medii de 9,4 ha ale grupei de dimensiune 4-8 ESU, cele cu 30,9 ha ale grupei 8-16 ESU și cele de 141 ha ale grupei 16-40 ESU ar putea să apară o anumită concurență benefică în identificarea oportunităților de dezvoltare, iar sumele primite ca sprijin s-ar putea dovedi cruciale în realizarea unor investiții, nu atât prin valoarea lor, cât prin stimulentele pe care îl creează pentru introducerea de inovații în producție.* Rezultatul ar putea fi o facilitare a accesării măsurii de modernizare a exploatațiilor. În orice caz, condiția vânzării unei cât mai mari părți a producției fermei trebuie inclusă între cele de eligibilitate, eventual prin obligativitatea existenței unor contracte pe termen lung sau prin aderarea la grupurile de producători. De asemenea și accentuarea specializării trebuie să se regăsească în planul de afaceri. Condiția de verificare pe traseu (la trei ani) ar putea fi în acest caz legată de creșterea dimensiunii economice a exploatației.

Scenariul S3, care pune în competiție toate fermele cu dimensiuni între 1 și 40 ESU, poate produce o restructurare rapidă a sectorului agriculturii de semi-subsistență prin stimularea creativității fermierilor din diferitele clase de dimensiune. Concurența mare pe fondurile limitate va putea genera o efervescentă a transformării, dar sprijinul acordat va fi mai degrabă asimilat unui premiu pentru performanța deja manifestată. Alegerea beneficiarilor va trebui să se facă, pentru a asigura o anumită comparabilitate/corectitudine, pe baza unui plan de afaceri standard care să propună cu adevărat transformarea activității agricole într-o afacere, de aceea indicatorii clasici (financiar) ai unui plan de afaceri de succes vor trebui avuți în vedere pentru acceptarea acordării sprijinului. Punctul slab al acestei abordări îl constituie dificultatea evaluării unor propuneri cu o plajă foarte mare de rezultate.

Sprijinirea fermelor medii-mici (scenariul S4), adică a celor cu dimensiunea economică între 2 și 8 ESU, are marele avantaj că gestionează un segment de exploatații relativ omogen (cu media de 4,9 ha pentru grupa 2-4 ESU și 9,4 ha pentru grupa 4-8 ESU) și cu un număr rezonabil de potențiali beneficiari: în jur de 320 mii exploatații. Cum nu este de așteptat ca numărul de fermieri care vor depune cerere de sprijin să fie mai mare de o treime din totalul beneficiarilor potențiali, acest scenariu ar putea fi considerat cel mai realist. El este similar cu abordările aplicate de unele noi state membre după 2004. Specific României, unde relația cu piața a exploatațiilor este mai puțin dezvoltată, ar trebui să fie accentul pe care planul de afaceri îl va pune pe vânzarea producției și nu atât pe realizarea de investiții, acestea din urmă reprezentând baza care va permite o schimbare a orientării exploatației, dar linia directoare o va constitui identificarea oportunităților de valorificare a producției. De aceea, aderarea la grupurile de producători este importantă pentru aceste exploatații, iar o condiționare de acest fel ar putea da un nou impuls măsurii de sprijinire a grupurilor de producători, mai ales în contextul în care după aderare piețele agricole vor fi mult mai stabile (chiar dacă pe ansamblu va crește și competiția odată cu eliminarea oricărei protecții naționale).

MAPDR a emis recent ipoteza încadrării fermelor de semi-subzistență între 2-6 ESU. Conform evaluărilor, în această categorie ar intra circa 85.000 de ferme mici și, în ipoteza optimistă că toate acestea ar depune cereri /proiecte eligibile, valoarea totală a fondurilor pentru a pune în practică această măsură s-ar ridica la 127,5 milioane de Euro anual, sprijin care ar putea fi acordat timp de trei ani consecutiv (382,5 milioane Euro) și ar reprezenta 12% din fondurile FEADR destinate axei 1 pentru perioada 2007-2013. Gestionarea aplicării acestei măsuri având în vedere numărul destul de mare de posibili beneficiari, va fi extrem de dificilă dacă nu se va lua decizia de a se primi și gestiona cererile de sprijin la nivel regional și chiar local. Acest lucru este valabil pentru mai multe măsuri din cadrul FEADR.

Pe lângă problemele administrative și de gestionare a măsurilor din punct de vedere instituțional, succesul măsurii “sprijin pentru fermele de semi-subzistență” este condiționat de integrarea pe piețe. De aici pot fi luate în considerare unele propuneri de condiționare a cererilor cum ar fi: contracte pe termen lung sau aderarea la grupurile de producători (care implică și respectarea normelor sanitar-veterinare și de mediu), dar și obligativitatea asigurării producției. Pe scurt, ar trebui încurajată tendința spre raționalizarea practicilor agricole, pentru a asigura o integrare pe piețele agricole, care să sprijine și dezvoltarea durabilă a agriculturii.

6. Concluzii

Experiența derulării și implementării programului SAPARD a scos în evidență unele aspecte care ar trebui evitate în implementarea viitoare a FEADR. O lecție care ar trebui evitată ar fi întârzierea în acreditarea programelor și măsurilor. Ar fi de preferat să se pornescă încă de la început cu cât mai multe programe/măsuri pentru a oferi potențialilor beneficiari opțiuni cât mai diverse pentru aplicații. Acest lucru ar dinamiza cheltuirea fondurilor, iar rezultatele acțiunilor ar putea avea efecte vizibile.

Datorită efectului pe care l-a avut programul FERMIERUL în dinamizarea cheltuirii fondurilor SAPARD ar fi de preferat ca în măsura posibilității acest tip de instrument, să fie menținut mai

ales în prima perioadă de implementare FEADR. S-ar dovedi binevenită o campanie care să stimuleze dezvoltarea pieței creditului rural care ar putea facilita cofinanțarea proiectelor.

Deschiderea din ultimii ani și spre beneficiarii cu putere economică mai redusă a fost o decizie importantă, oferind șanse de dezvoltare și exploatațiilor de dimensiuni mai mici. Păstrarea unei astfel de deschideri spre cât mai multe tipuri de exploatații precum și includerea altor tipuri de beneficiari ca de exemplu a bisericilor și mănăstirilor care au terenuri agricole (nu doar păduri) sau alte mijloace de producție economică, a micilor producători din parcurile naționale sau din alte zone rurale, care produc produse agroalimentare tradiționale, a celor care practică agroturismul și ecoturismul autentic, ar trebui avută în vedere în continuare.. În cazul acestor actori potențiali eligibili, normele europene stricte referitoare la siguranța alimentelor ar putea deveni condiție de eligibilitate, însă ar putea fi descuranjante și nu ar stimula dezvoltarea unor astfel de activități cu un potențial semnificativ de dezvoltare în România. Pentru acest tip de activități cum ar fi dezvoltarea agroturismului și ecoturismului ar trebui găsite soluții prin programe de sprijin prin FEADR similare cu cele care se aplică în vechile state membre. O altă categorie de actori care nu au fost eligibili, dar care ar putea fi, sunt ciobanii și grupurile de crescători de animale din pășunile alpine care ar putea beneficia de fonduri prin diverse măsuri. De asemenea, institutele de cercetări agricole ar putea fi beneficiare în condițiile în care activitatea lor de cercetare și cea comercială este total separată și în acord cu noile reglementări UE privind ajutorul de stat.

O flexibilitate rezonabilă a limitelor inferioare și superioare ale valorii proiectelor pentru unele măsuri (mai ales cele de investiții) ar putea oferi șanse reale de eligibilitate pentru toate tipurile de exploatații (cu excepția celor de dimensiuni foarte mici).

Alegerea unei definiții care să caracterizeze cât mai real spațiul rural românesc are o importanță deosebită pentru măsurile din FEADR (mai ales pentru cele care vizează îmbunătățirea infrastructurii și nu numai), oferind șanse și localităților care la ora actuală sunt considerate urbane din punct de vedere administrativ dar care au caracteristici predominant rurale. Utilizarea definiției spațiului rural după metodologia OECD („spațiul rural” *teritoriul în care densitatea populației/km² este mai mică de 150 locuitori/ km²*), ar mări plaja actorilor eligibili pe teritoriul României. Această definiție este utilizată și de majoritatea statelor membre UE.

Experiența recentă a noilor state membre în alegerea măsurilor de dezvoltare rurală relevă importanța acordată măsurilor ce ar putea avea ca efect restructurarea sectorului și specificitatea politicii rurale a fiecărui stat membru. În cazul Poloniei obiectivul restructurării a fost evident deoarece s-au alocat fonduri semnificative măsurii „pensionare timpurie”, (peste 640 milioane de Euro pentru 2004-2006) pentru sprijinirea fermelor de semi-subzistență (peste 376 milioane Euro). Ungaria a avut o altă filozofie în politica de dezvoltare rurală alocând sume importante măsurilor de agromediu (57,5%), măsura „pensionare timpurie” nefiind luată în considerare în primii doi ani. Exemplul Poloniei este practic cel mai relevant pentru România iar experiența acumulată de această țară în gestionarea acestor măsuri poate oferi unele soluții României.

Analiza comparativă a măsurilor ce pot fi aplicabile prin programele de dezvoltare rurală în statele membre UE conform reglementărilor în vigoare, relevă faptul că acestea sunt în mare parte similare cu măsurile implementate prin programul SAPARD din România. De asemenea,

măsurile selectate de România pentru a fi finanțate prin FEADR sunt în marea majoritate o continuare a măsurilor implementate prin SAPARD, diferența fiind că după integrare, sumele care se vor derula pentru dezvoltare rurală vor fi de circa 6 ori mai mari, iar beneficiarii vor fi mai diverși și mai numeroși. Din acest motiv ar trebui evitată metodologia anterioară de depunere a proiectelor și ar trebui oferită o mai mare putere de decizie și mai multe responsabilități la nivel regional și local.

Lipsa unor date coerente referitoare la dimensiunea economică a fermelor mici și mijocii îngreunează semnificativ fundamentarea deciziilor politice care vizează acest grup țintă al FEADR. Cu toate limitele metodologice impuse de o anumită întârziere în preluarea instrumentelor de analiză a exploatației agricole (RICA, anchete structurale), imaginea orientării de producție a exploatațiilor românești, pune în evidență un specific oarecum previzibil al exploatațiilor de dimensiuni mici: *o combinație de activități de cultură vegetală și creșterea animalelor, așa numita “policultură tradițională” specifică gospodăriei țărănești*. Dacă la acest tablou se adaugă unele rezultate ale EuroBarometrelor rurale, realizate în România în anii 2002 și 2005 care pun în evidență anumite *atitudini îngrijorătoare ale locuitorilor din rural (actualii agricultori) în legătură cu spiritul întreprinzător și cu intenția de a trece de la agricultura tradițională, de (semi-) subzistență, la o agricultură modernă, comercială* atunci se poate concluziona că pentru aceste segmente „integrarea” trebuie acompaniată de măsuri de consiliere și pregătire profesională, mai ales pentru categoria de exploatații care au potențial de depășire a condiției de semisubzistență.

Problematika semi-subzistenței în România are origini în tradiția acesteia, care și-a pus accentul destul de puternic și asupra relațiilor agrare din perioada de tranziție, mai ales că resursele alocate dezvoltării spațiului rural în ultima decadă au fost reduse, cu excepția ultimilor ani (prin programul SAPARD și diferite forme de sprijin pentru investiții, inclusiv programul Fermierul). Rezultatele acestor eforturi, concretizate și prin rezultatele statistice recente, nu au atins încă masa critică pentru a schimba percepția și realitatea structurilor agrare românești. Dacă în UE ferma familială (comercială) este unitatea de bază a agriculturii, în România prezența ei este atât de redusă încât se poate aprecia că sectorul fermelor familiale este încă în formare. *De aici rezultă nevoia elaborării în continuare de politici care să stimuleze dezvoltarea acestui tip de exploatație specific agriculturii europene*. În completare acestor politici îmbunătățirea și restructurarea serviciilor de consultanță agricolă existente precum și stimularea alternativei private a rețelei de consultanță agricolă și crearea unor condiții de coabitare și completare reciprocă a pieței din acest domeniu, vor putea avea efecte benefice, dinamizând spiritul întreprinzător. Campaniile media dedicate sprijinului prin PAC ar trebui să coplezească aceste acțiuni în primii ani după aderare.

Definirea fermei/ exploatației de semisubzistență este importantă și depinde de scopul pentru care este făcută. Dacă scopul este unul operațional (asa cum este cazul sprijinului prin FEADR) pentru punerea în practică a unor instrumente de politici, *atunci primează rațiunile de simplitate a aplicării și ușurința verificării încadrării acestora în criteriul de eligibilitate*. Funcție de sursele de date disponibile sunt trei mari tipuri de definiții; pe baza dimensiunilor fizice ale exploatației, pe baza dimensiunii economice (măsurată pentru comparabilitate în ESU, pornind de la marja bruta standard) și pe baza performanțelor financiare. *În cazul României ultima sursă este încă nerealistă, a doua deocamdată incertă, iar prima disponibilă doar la nivele agregate. O decizie realistă privind utilizarea unei clasificări funcție de datele disponibile trebuie luată cât mai*

curând, mai ales că problema definirii viitoarei viabilități economice rămâne una din cele mai importante ținând de asemenea de criteriile de eligibilitate. Probabil că România va trebui să propună o metodă flexibilă și ușor de aplicat de identificare a fermei de semi-subsistență, pentru a reuși să transforme măsura de sprijin într-o pârgă de succes în procesul de transformare a gospodăriei țărănești în fermă familială comercială. Dimensiunea economică ar fi de preferat dacă există date disponibile. În România atenția ar trebui să fie acordată stabilirii marginii inferioare a intervalului de eligibilitate al dimensiunii economice, mai degrabă decât celei superioare, ținând cont că această măsură este una destinată cu precădere persoanelor fizice și că la clasele de dimensiune de peste 8 ESU activitatea agricolă este orientată preponderent spre comercializare, câtă vreme există exploatații organizate ca persoane juridice.

Regulamentul (EC) 1698/2005 cu privire la sprijinul prin FEADR oferă măsura tranzitorie de sprijin pentru fermele de semi-subsistență prin acordarea sumei de 1.500 Euro/fermă-anual, dar fără a cere explicit detalierea în planul de afaceri a investițiilor necesare. *Diferența față de anterioara reglementare 1259/1999 poate deveni importantă, deoarece lasă libertatea fermelor mici să-și îmbunătățească tehnologiile chiar numai prin achiziționarea de inputuri purtătoare de progres tehnic (semințe, îngrășăminte, pesticide, înseminare artificială), fără a fi nevoite să apeleze la investiții pentru care ar trebui să mobilizeze resurse financiare importante în comparație cu cifra lor de afaceri. De asemenea, se sugerează că și volumul și durata sprijinului pot fi sub cele maximale (1.500 Euro/an, timp de 5 ani), lăsând astfel flexibilitate decidenților naționali pentru o intervenție adaptată structurilor fiecărei țări.*

Scenariul sprijinirii fermelor medii-mici cu dimensiunea economică între 2 și 8 ESU, ar fi cel mai realist pentru România deoarece s-ar adresa unui număr rezonabil de potențiali beneficiari: în jur de 320 mii exploatații. El este similar cu abordările aplicate de unele noi state membre după 2004. Planul de afaceri ar trebui să fie suficient de simplu dar să pună accentul pe vânzarea producției și nu atât pe realizarea de investiții. MAPDR a emis recent ipoteza definirii fermelor de semi-subsistență prin încadrarea dimensiunii economice între 2-6 ESU. Conform evaluărilor preliminare, în această categorie ar intra circa 85.000 de ferme mici și, în ipoteza optimistă că toate acestea ar depune cereri /proiecte eligibile, valoarea totală a fondurilor pentru a pune în practică această măsură s-ar ridica la 127,5 milioane de Euro anual, sprijin care ar putea fi acordat timp de trei ani consecutiv (382,5 milioane Euro) și ar reprezenta 12% din fondurile FEADR destinate Axei 1 pentru perioada 2007-2013. Gestionarea aplicării acestei măsuri, având în vedere numărul destul de mare de posibili beneficiari, va fi dificilă dacă nu se va lua decizia de a se primi și gestiona cererile de sprijin la nivel regional și chiar local. Acest lucru este valabil pentru mai multe măsuri din cadrul FEADR.

Bibliografie:

Ait Abdelmalek, A. (2004), *L'exploitation familiale agricole: entre permanence et evolution*, Colloque SFER, les 22-23 avril, Paris.

Ellis, F. (1988), *Peasant economics. Farm households and agrarian development*, Cambridge University Press.

Georgescu-Roegen, N. (1997), *Economia României. Economie națională. Economie agrară. Demografie*, Editura Expert.

Giurca D , Rusu M, G Hurduzeu, C Salasan (2006) “Sectorul agricol în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană: implicații asupra sistemului de plăți” *impact studies, IER, 2006*

Grădinaru, M. (1994), *Instrumente de analiză economico-financiară a întreprinderii agricole*, Editura Universității « Al. I. Cuza » Iași.

Hall, M. (principal editor), (2001), *Farming Systems and Poverty. Improving Farmers' Livelihoods in a Changing World*, FAO and World Bank, Rome and Washington D.C.

Hayami, Y.; Vernon W. R. (1985), *Agricultural Development. An International Perspective*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London.

Mendras, H. (1970), *La fin de paysans*, Librairie Armand Colin, Paris.

Popescu, M. (2001), *Lecții ale tranziției. Agricultura 1999-2000*, Editura Expert.

Pouliquen, A. (2001), *Competitivites et revenus agricoles dans les secteurs agro-alimentaires des PECO*, studiu pentru Comisia Europeană.

Rosener, W. (2003), *Țăranii în istoria Europei*, Polirom.

Sandu, D. (coordonator) (1997), *Agricultura privată în România. Sondaj în gospodării*, MAA, UE, BM.

Tracy, M. (1996), *Produsele alimentare și agricultura în economia de piață*, APS.

Vincze, M. (2002), *Economie agroalimentară. Teorii și realități*, Risoprint.

*** Rural development in the EU – Statistical and economic information” 2006, DG Agri.

*** The European Model of Agriculture – Challenges Ahead. A Background Paper for the Meeting of Ministers of Agriculture in Oulu 26.9.2006.

*** National Rural Development Plan for the EAGGF Guarantee Section Measures – final version with modification 2004 and results of communication procedure 2006”, Hungary.

*** Utilising a farm typology to identify potential adopters of alternative farming activities in Greek agriculture, Irene Daskalopoulou, Anastasia Petrou, *Journal of Rural Studies* 18 (2002).

*** Semi-subsistence Farming in Latvia: Its production function and what will be the impact of proposed EU support?, Vineta Vira, Kristine Narnicka, SSE Riga Working Papers 2003:14 (49).

*** Actualizarea evaluării intermediare a Programului Special de Preaderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală în România în perioada 2000 – 2005, martie 2006.

Anexa Criterii de eligibilitate a măsurilor implementate prin programul SAPARD

Masura	Eligibilitate geografica	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
1.1. Prelucrarea și marketingul produselor agricole și piscicole	Spațiul rural al României, definit conform legislației naționale în vigoare. Spațiul urban, numai pentru modernizarea capacităților existente. cu prioritate în zonele geografice cu înalt potențial productiv ²⁹ să nu existe suprapuneri cu proiectele finanțate din fondurile naționale sau internaționale ale Ministerului Mediului și Gospodării Apelor, Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului și Ministerul Administrației și Internelor	Construirea de noi clădiri și instalații și modernizarea celor existente; Utilaje și echipamente noi, soft-uri pentru computer, inclusiv costurile de instalare și montaj bazate pe contracte cu terțe părți; costurilor cu plata arhitecților, inginerilor și consultanților, taxe legale, studiilor de fezabilitate, achiziționarea de patente și licențe, pentru pregătirea și/sau implementarea proiectului, direct legate de măsura, care nu depășesc 12% din costul total eligibil al proiectului Achiziții de mijloace de transport noi, specializate, necesare ca rezultat al identificării lor în studiul de fezabilitate; Leasing-ul este eligibil doar dacă rezulta transferul de proprietate al bunului în posesia beneficiarului în perioada de implementare a proiectului, până la ultima cerere de plată;	generatoare de venituri ajutorul public până la 50 % din totalul cheltuielilor eligibile. valoare totală eligibilă 30.000 - 4.000.000 Euro,
1.2.	in spatiul urban si rural.	Extinderea si modernizarea constructiilor existente;	nu genereaza venituri

5.Cereale: Arad, Braila, Calarasi, Constanta, Dolj, Galati, Ialomita, Olt, Teleorman, Timis, Tulcea, Ilfov.

Oleaginoase: Botosani, Braila, Buzau, Constanta, Giurgiu, Ialomita, Iasi, Olt, Teleorman, Timis, Tulcea.

Lapte si produse lactate Alba, Arges, Bacau, Bihor, Bistrita Nasaud, Botosani, Brasov, Dambovita, Dolj, Giurgiu, Gorj, Hunedoara, Iasi, Maramures, Mures, Neamt, Olt, Prahova, Satu Mare, Salaj, Suceava, Teleorman, Timis, Cluj Napca, Harghita, Covasna.

Carne bovine: Alba, Arges, Bacau, Bihor, Botosani, Buzau, Cluj, Dambovita, Dolj, Harghita, Hunedoara, Iasi, Maramures, Mures, Neamt, Satu Mare, Suceava, Teleorman, Valcea, Vaslui.

Carne porcine: Alba, Arad, Arges, Bacau, Bihor, Braila, Calarasi, Cluj, Constanta, Dambovita, Dolj, Giurgiu, Ialomita, Iasi, Maramures, Mures, Neamt, Olt, Prahova, Satu Mare, Sibiu, Suceava, Teleorman, Timis, Valcea.

Carne ovine: Alba, Arad, Arges, Bacau, Bistrita, Brasov, Constanta, Cluj, Caras Severin, Galati, Ialomita, Iasi, Mehedinti, Mures, Olt, Sibiu, Suceava, Teleorman, Timis, Tulcea, Vaslui.

Legume: Alba, Arad, Bacau, Bihor, Dambovita, Galati, Giurgiu, Gorj, Iasi, Mures, Neamt, Olt, Suceava, Teleorman, Timis, Vrancea, Ilfov.

Cartofi: Alba, Bihor, Bistrita Nasaud, Botosani, Calarasi, Caras Severin, Cluj, Covasna, Dambovita, Harghita, Maramures, Neamt, Salaj, Suceava, Vrancea.

Fructe: Arad, Arges, Bacau, Bihor, Buzau, Caras Severin, Constanta, Dambovita, Gorj, Iasi, Maramures, Neamt, Prahova, Satu Mare, Salaj, Suceava, Vrancea.

Vin: Alba, Arges, Bacau, Buzau, Constanta, Dolj, Galati, Prahova, Vaslui, Valcea, Vrancea, Iasi, Tulcea.

Peste: Arad, Bihor, Botosani, Brasov, Braila, Buzau, Calarasi, Caras Severin, Constanta, Dolj, Galati, Iasi, Ialomita, Mehedinti, Mures, Neamt, Olt, Sibiu, Tulcea, Vaslui, Ilfov.

Institutul European din România – Studii de strategie și politici

Masura	Eligibilitate geografica	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
Îmbunătățirea structurilor de control al calității, control veterinar și fitosanitar și al calității alimentelor și protecția consumatorilor	Investitiile trebuie sa fie situate in zone cu potential agricol ridicat si cu deficite in asigurarea controlului in sectoarele sanitar-veterinar, fitosanitar si pentru calitatea alimentelor;	Achizitia de noi instalatii, aparate si echipamente, soft-uri pentru computer, inclusiv costurile de instalare si montaj bazate pe contracte cu terte parti; Plata arhitecților, inginerilor și consultanților, taxelor legale, a studiilor de fezabilitate, achiziționarea de patente și licențe pentru pregătirea și implementarea proiectului, - acestea sa nu depășească max 12% din valoarea totală eligibilă a proiectului, daca proiectul prevede si constructii si max. 5% in cazul in care proiectul nu prevede modernizarea sau realizarea constructiilor).	proiecte publice, finantarea publica de pana la 100% din totalul cheltuielilor eligibile pentru submasura 2 si in functie de veniturile nete obtinute, pentru submasurile 1 si 3. valoare totală eligibilă este cuprinsă între 50.000 - 2.000.000 Euro
2.1. Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale	spațiul rural definit conform Legii. În cazul proiectelor realizate de comunele care au devenit orașe, se acceptă proiectele cu condiția ca această schimbare să fi survenit după semnarea contractului de finanțare. Proiectele de infrastructură tehnico - edilitară la care se aplică art. 16(1) si 16(1)(a), Secțiunea A din MAFA sunt amplasate în satele prezentate în Capitolul VIII din PNADR, Anexa 75.	Drumuri in zonele rurale. de interes local noi si modernizarea drumurilor de interes local existente, cu prioritate pentru cele care faciliteaza accesul la drumurile judetene si nationale' Alimentarea cu apa in sistem centralizat in zonele rurale onstruirea unor lucrari noi de alimentare cu apa, extinderea si/sau modernizarea lucrărilor existente pentru: captare, aductiune, statie de tratare, rezervor de inmagazinare, statiilor de pompare, retea de distributie Canalizari in sistem centralizat in zonele rurale, Construirea unor lucrari noi de canalizare extinderea si/sau modernizarea lucrărilor existente pentru: retea de canale colectoare a apelor uzate menajere, statia de epurare, statia de pompare, canale de evacuare a apelor epurate (procesate in statiile de epurare Infrastructura de prevenire si de protectie impotriva inundatiilor Plata arhitecților, inginerilor si consultantilor, taxe legale, studii de fezabilitate, achizitii de patente si licente, costuri ce privesc pregatirea si/sau implementarea unui proiect, direct legate de proiect, care sa nu depaseasca 12% din costul total eligibil al proiectului.	proiect public de infrastructura negenerator de venit finantarea 100% valoare totala eligibila intre 100.000-1.000.000 Euro Un beneficiar poate primi finanțare nerambursabilă de cel mult DOUĂ ori în cei 7 ani de derulare a Programului Sapard, pentru două proiecte diferite, cu o valoare totală cumulată a celor 2 proiecte care să nu depășească suma maximă eligibilă pe măsură 1.000.000 Euro
3.1. Investiții în exploatațile agricole	– in spatiul rural al Romaniei, definit conform legislatiei nationale in vigoare, cu exceptia modernizarii serelor	– Construirea, modernizarea și extinderea clădirilor și instalațiilor conexe, incluzând, acolo unde este necesar, lucrări de demolare, rețele de utilități;	– generatoare de venituri – finantarea de la bugetul

³⁰ Ordinul Comun nr. 328/321/2004 al Ministrului agriculturii, padurilor si dezvoltarii rurale sia la Ministrului administratiei si internelor(publicat in Monitorul Oficial al Romaniei nr. 758/2004. Partea I) pentru aprobarea delimitarii municipiilor, oraselor și comunelor din zona montana, in baza criteriilor de delimitare a

Măsura	Eligibilitate geografică	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
	amplasate în zona urbană. Amplasarea proiectelor din zona montană va fi în acord cu legislația națională în vigoare.³⁰	Achiziționarea de utilaje și echipamente noi, echipament IT și software, necesare în administrarea fermei și în procesul de producție, incluzând cheltuielile de montaj; Cheltuieli reprezentând plata arhitecților, inginerilor și consultanților, taxelor legale, a studiilor de fezabilitate, achiziționarea de patente și licențe pentru pregătirea și implementarea proiectului, direct legate de măsura, care nu depășesc 12% din costul total eligibil al proiectului, respectiv 3% pentru acele proiecte care nu includ construcții; Achiziții de mașini agricole noi pentru activitățile din cadrul fermei; Achiziții de mijloace de transport noi, specializate, ca rezultat al identificării lor în studiul de fezabilitate sau în memoriul justificativ sau în planul de afaceri, cu o capacitate de transport bine fundamentată în documentul respectiv; Unelte și instrumente pentru utilizarea în cadrul fermei, incluzând acelea pentru protecția împotriva incendiilor și pentru protecția muncii	public nu va depăși 65 % din totalul cheltuielilor eligibile, funcție de zona geografică de implementare și de categoria de vârstă a beneficiarilor. valoare totală eligibilă este cuprinsă între 5.000 - 500.000 EURO, Valoarea totală eligibilă poate să ajungă la 2.000.000 Euro numai pentru proiectele al căror obiectiv este implementarea acquisului comunitar în fermele de creștere a animalelor și pasărilor, după realizarea investiției.
3.2. Înființarea grupurilor de producători	in spațiul rural definit conform legislației în vigoare	pentru cheltuieli de constituire și funcționare a organizației de producători, pe baza valorii producției anuale comercializate, cu condiția ca acesta să fie recunoscut de MAPDR, numărul producătorilor agricoli privați, persoane fizice și/sau juridice, cuprinși într-un grup de producători să fie de cel puțin 30 membri, pentru produsele agricole și silvice și de cel puțin 7 membri, pentru produsele pescărești., să aibă o cifră de afaceri anuală de cel puțin 150.000 Euro., a detina, în proprietate sau administrare privată a membrilor grupului o bază de producție, sau să realizeze o anumită producție stipulată prin lege	sprijin financiar anual 100% din totalul cheltuielilor eligibile. funcție de costurile de constituire și funcționare a grupului, în rate fixe. Costul se determină anual pentru fiecare grup de producători pe baza producției anuale comercializate astfel: în primii cinci ani gradual

zonei montane aprobate prin Hotărârea Guvernului 949/2002: a) zone cu condiții climatice deosebit de dificile determinate de altitudini de peste 600 m, b) pante de peste 20°, c) combinația dintre a) și b).

Masura	Eligibilitate geografica	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
			cate 5%, 5%, 4%, 3% si 2% din valoarea productiei de piata de pana la 200 000 de EURO/an. Pentru valorile ce depasesc aceasta suma gradual cate de 2.5%, 2.5%, 2%, 1.5% si 1.5% sprijinul va fi platit in rate intr-un plafon maxim de: 20000 EURO pentru primul si al doilea an, si apoi gradual 16000 EURO ,12 000 EURO,,10 000 EURO , in fiecare an
3.3. Metode de producție agricolă destinate să protejeze mediul și să mențină peisajul rural	Combaterea și prevenirea eroziunii solului” Din cele 42 de judete ale Romaniei, eroziunea solului peste limita admisibila este prezenta în 34 judete. Tinand cont de forma și intensitatea eroziunii solului s-a propus ca implementarea sub masurii A sa se realizeze în urmatoarele 7 judetele: Vrancea (17 tone/ha/an), Alba (14,3 tone/ha/an), Prahova (14,2 tone/ha/an), Dambovita (14 tone/ha/an), Valcea (12 tone/ha/an), Buzau (12 tone/ha/an) și Bacau (12 tone/ha/an) (vezi harta din anexa nr.2a). Conservarea biodiversității prin practici agricole tradiționale” pentru acțiunea pilot „Menținerea de zone temporar umede prin cultivarea tradițională a orezului” s-au selectat 7 județe ca zone pilot din Lunca Dunării: Brăila, Ialomița, Călărași, Constanța, Teleorman, Olt, Dolj,	activitati pilot voluntare la care fermierii vor fi invitati sa participe în schimbul unor plati anuale pe o perioada de 5 ani pentru: conservarea solului și protectia impotriva eroziunii; conservarea biodiversitatii prin practici agricole traditionale; agricultura ecologica.	– finanțate prin prime compensatorii anuale, astfel, ajutorul public acordat în cadrul acestor măsuri va fi de 100% din totalul cheltuielilor eligibile. – Prima compensatorie oferita fermierilor este calculata pe baza costurilor nete crescute datorate respectării cerințelor submăsurii de agro-mediu adoptata (costuri totale suplimentare - economii) si a pierderii de venit estimată, cauzată de respectarea cerințelor submăsurii de

Masura	Eligibilitate geografica	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
	Conservarea pășunilor și fânețelor montane și din zonele deluroase intra-Carpatice”: Parcul Național Retezat (cu 3 zone funcționale: zona cu protecție strictă; zona cu protecție specială și zona tampon. S-a selectat zona tampon ca zonă pilot, în care sunt permise activități economice, incluzând activități agricole tradiționale, Hunedoara, Gorj și Caraș-Severin) și zona de cu pajisti de altitudine medie propusa pentru Natura 2000 din SE Transilvaniei (judetele Sibiu, Brașov și Mureș) Agricultura ecologică” -în cinci județe: Suceava (12,4 mii ha), Galați (16 mii ha), Timiș (7,4 mii ha), Călărași (8 mii ha), Arad (3 mii ha)		agro-mediu adoptata
3.4. Dezvoltarea și diversificarea activităților economice care să genereze activități multiple și venituri alternative	în spațiul rural al României, definit conform legislației naționale în vigoare	Servicii Agricole Turism rural Alte tipuri de activități turistice Activități meșteșugărești Acvacultura Alte activități: sericicultură, apicultură, cultivarea și procesarea ciupercilor, procesarea fructelor de pădure și de arbuști fructiferi, și a plantelor medicinale și aromatice, melci și broaște. Procesarea, la nivelul fermei, a produselor tradiționale atestate și/sau ecologice certificate	investiții generatoare de venituri valoare totală eligibilă este cuprinsă între 5.000 - 200.000 Euro si pana la 500.000 Euro pentru submasura Acvacultura,
3.5. Silvicultura	Proiectele vor fi amplasate în spațiul rural al României, definit conform legislației naționale în vigoare	<i>Impaduriri:</i> Investiții pentru împădurirea de terenuri agricole productive și neproductive și, de asemenea, crearea perdelelor forestiere (pe orice tip de teren agricol) - pe terenuri aflate în proprietate sau deținute legal de către persoane fizice, asociațiile lor precum și de comune și asociațiile acestora: Sprijinul se acorda beneficiarilor privați, pentru înființarea de plantații noi cât și pentru lucrări de întreținere pe o perioadă de maximum 5 ani	<i>Drumuri forestiere</i> cu acces public, va fi 100% valoarea totală a cheltuielilor valoare totală eligibilă este cuprinsă între 6.000 și 1.000.000 EURO, functie de masura: 10000-500000 Euro

Institutul European din România – Studii de strategie și politici

Masura	Eligibilitate geografica	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
		iar beneficiarilor publici, numai pentru plantare; <i>Pepiniere:</i> Investiții pentru crearea de pepiniere noi și/sau modernizarea celor existente, inclusiv pentru dotarea cu mașini și utilaje specifice <i>Investiții pentru îmbunătățirea prelucrării primare a lemnului și marketingului produselor forestiere:</i> Construcția și/sau modernizarea clădirilor operaționale pentru procesare și a birourilor. Modernizare sau Investiții noi în mașini, echipamente și instalații pentru: procesarea primară a lemnului, depozitarea și marketingul produselor forestiere precum și utilizarea / procesarea deșeurilor lemnoase, efectuate de către deținătorii de păduri și Societățile private <i>Drumuri forestiere:</i> Investiții pentru: construirea și modernizarea drumurilor forestiere publice și/sau private, inclusiv realizarea lucrărilor de artă (poduri, podețe, șanțuri etc) a platformelor primare, construirea de sisteme de marcare, semnalizare și avertizare, orizontale și verticale. <i>Gospodărirea pădurilor:</i> Investiții pentru protecția pădurilor împotriva incendiilor (perdele, bazine, instalații); în clădiri operaționale, computere, soft-uri, mijloace de comunicare, mașini și echipamente speciale, mijloace de transport specializate făcute de asociații de proprietari de pădure pentru sprijinirea membrilor asociații să-și îmbunătățească managementul eficient și durabil al propriilor păduri. Pentru exploatare forestieră: dotarea cu utilaje, mașini și instalații pentru recoltarea lemnului și pentru încărcatul și transportul lemnului; construirea și/sau modernizarea hangarelor, remizelor și a spațiilor de lucru pentru întreținerea utilajelor	(Împăduriri, Pepiniere, Investiții pentru îmbunătățirea prelucrării primare a lemnului și marketingului produselor forestiere) 50000-1000000 Euro Drumuri forestiere 800000 Euro valoarea totala eligibila pentru Gospodărirea pădurilor 6000-500000 Euro pentru activitati de recoltare
4.1. Îmbunătățirea pregătirii profesionale	Aceasta masura se va aplica la nivelul intregii tari.	Pregătirea profesionala a producatorilor agricoli, silvici, piscicoli, acvaculturilor, a angajatilor unitatilor de procesare a produselor agricole si piscicole si a altor activitati de diversificare care-si desfasoara activitatea in spatiul rural in diferite domenii, precum: Imbunatatirea pregatirii profesionale a producatorilor agricoli piscicoli si silvici, ca si a sefilor de ferma in managementul	Negenerator de profit 100%

Masura	Eligibilitate geografica	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
		productiei, marketingul produselor, aplicarea de tehnologii competitive nepoluante si respectarea standardelor sanitare veterinare, fito – sanitare, de sanatate, de protectia mediului si de calitatea produselor ; Pregatire in vederea stimulării infiintării grupurilor de producatori; Îmbunatatirea pregătirii profesionale a producătorilor agricoli si a proprietarilor privati de padure in vederea revigorării unor traditii si mestesuguri ce folosesc resurse locale; Îmbunatatirea pregătirii profesionale a membrilor asociatiilor utilizatorilor de apa pentru aplicarea unor tehnologii eficiente si nepoluante, compatibile cu mentinerea calitatii solului si pentru asigurarea unui management durabil al resurselor de apa cu destinatie agricola. formare in domeniul practicilor de productie agricola si piscicola (din sectorul vegetal si sectorul cresterii animalelor), a practicilor de productie silvica, precum si a celor de procesare a produselor agricole si piscicole in conformitate cu tehnologiile specifice; pregatire in domeniul practicilor de productie agricola compatibile cu protectia mediului si a conservarii peisajelor naturale, precum si pregatire legata de conversia la agricultura biologica,: pregatire in vederea reorientării calitative a productiei; pregatire in vederea respectării normelor de igiena, de bunastare a animalelor si a sanatatii plantelor; pregatirea proprietarilor privati de padure in vederea managementului padurilor pentru imbunatatirea functiilor lor economice, ecologice si sociale; pregatire in domeniile managementului si marketingului exploatațiilor viabile din punct de vedere economic, social si de mediu; pregatire in domeniul sistemelor informationale, transfer de tehnologie si know-how; pregatirea sefilor de exploatații agricole si silvice in domeniile: economic, tehnic, juridic, fiscal si al protectiei mediului; pregatirea producătorilor agricoli pentru infiintarea grupurilor de producatori si pentru promovarea obiectivelor, principiilor si modalitatilor de functionare a acestora, precum si pregatirea	

Institutul European din România – Studii de strategie și politici

Măsura	Eligibilitate geografică	Cheltuieli eligibile	Tip proiect
		membrilor grupurilor de producători recunoscute, în vederea îmbunătățirii activității acestora; pregătirea tinerilor în faza de instalare și/sau în faza transmiterii exploatației agricole sau silvice în familie; pregătirea proprietarilor privați de exploatații agricole și silvice în vederea diversificării sau a reconversiei acestor activități în spațiul rural (agroturism, acvacultura, creșterea albinelor, etc).	
4.2 Asistență tehnică		– Cheltuieli cu întâlnirile Comitetului de Monitorizare – Alte cheltuieli necesare pentru îndeplinirea responsabilităților Comitetului de Monitorizare: asistența experților pentru analiză și revizuirea cadrului general și a indicatorilor Programului;,, experți care să acorde asistență sau consultanță Comitetului de Monitorizare privind implementarea și funcționarea procedurilor de monitorizare; cheltuieli asociate întâlnirilor și sarcinilor suplimentare ale grupurilor de lucru ;seminarii. – Cheltuieli cu campaniile de informare și publicitate, inclusiv costurile pentru tipar și distribuție. – Costul serviciilor de traducere și interpretare furnizate ca răspuns la cererile Comisiei, – Cheltuieli asociate vizitelor și seminariilor care nu sunt realizate din inițiativa Comisiei. – Cheltuieli asociate vizitelor și seminariilor organizate din inițiativa Comisiei; – Cheltuieli asociate pregătirii măsurilor din Program pentru a asigura eficacitatea acestora, inclusiv a acelor măsuri a căror aplicare este prevăzută pentru o etapă ulterioară; – Cheltuieli pentru evaluarea intermediară cerută în baza prevederilor legale din Acordul Multianual de Finanțare.	– Negenerator de profit – Destinat acordării de asistență pentru implementarea și monitorizarea Programului și a posibilelor sale modificări ulterioare

Sursa: Sinteză pe baza documentației specifice implementării măsurilor SAPARD